

Hans Björkman och Peter Widén

**Vänsteroppositionen i
Sovjetunionens kommunistiska parti
1923-27**

Innehållsförteckning.

Förord.....	1
Käll- och litteraturförteckning.....	2
Metodik	2
I. Allmänna syften.	2
II. Källorna.	3
Del 1: Revolutionens utveckling 1917 – 1923	6
I. De allmänna förutsättningarna för revolutionen.	6
A. Ryssland 1917	6
B. Det internationella perspektivet.....	6
II. Kort historik 1917-1923	7
A. Ekonomin.	7
B. Partiet.....	8
C. Staten	9
Tidiga oppositioner.	9
III. Vilka uppgifter stod man inför 1923?	10
A. Kort sikt.....	10
B. Lång sikt.	10
Del 2. Oppositionernas historia.....	11
I. Moskvaoppositionen 1923-1924.....	11
II. Leningradoppositionen 1925.	14
III. Den förenade oppositionen 1926-1927.	18
Del 3: Analys och slutsatser.	22
I. Sammanfattande karaktäristik av programmen.	22
A. Moskvaoppositionens linje.....	22
B. Leningradoppositionens linje.	24
C. Den Förenade Oppositionens linje.	25
II. Jämförelse mellan oppositionernas linjer.	26
III. Partiledningens syn på oppositionen	29
A. Synen på Moskvaoppositionen.....	29
B. Synen på Leningradoppositionen.	30
C. Synen på den Förenade Oppositionen.	31
IV. Försök till klassbestämning av oppositionen.	36
Bilagor.....	38
Bilaga 1: De 46 Plattform.....	38
Bilaga 2: Den nya kursen (Ett brev till partimöten).....	40
Bilaga 3: Planerad ekonomi ("1042")	44
Bilaga 4: Sammandrag av Den förenade oppositionens plattform.....	47
Bilaga 5: Utdrag ur Leon Trotskij: Den permanenta revolutionen	52

Förord

Denna text är ursprungligen en trebetygsuppsats i historia ekonomisk inriktning på högskolan i Örebro. Året var 1971. Vi som skrev den, Hans Björkman och Peter Widén, gjorde det i en tid då den inom den svenska yttersta vänstern dominerande mao-stalinismen började ifrågasättas. Vår uppsats fungerade som en del i uppgörelsen med stalinismen och som ett verktyg i formeringen av en kämpande revolutionär anti-stalinistisk vänster. Men att texten också håller vetenskapligt visades också av det faktum att mao-stalinismens ledande ideolog Bo Gustafsson (docent i ekonomisk historia i Uppsala) som opponert inte kunde prestera en kritik som kunde underkänna uppsatsen. Detta är inte oviktigt. Bo Gustafsson och andra ledare för KFML spred under denna tid stalinismens bisarra anklagelser mot trotskismen. (trotskisterna påstods att ha samarbetat med nazisterna, genomfört sabotage i Sovjetunionen etc) På seminariet i Örebro vågade docent Gustafsson naturligtvis inte driva den propaganda som han annars gladeligen matade unga clartéister med på hemmaplan. Detta såg vi då unga textförfattare som en stor seger. Jag anser fortfarande att vi hade rätt i detta.

”Processerna visade, att detta människosläktets avskum /Bucharin, Rykov, Krestinskij, Rosengolds och andra/ tillsammans med folkfienderna – Trotskij, Sinovjev och Kamenev – stått i sammansvärjning mot Lenin, mot partiet, mot sovjetstaten, ända sedan den socialistiska Oktoberrevolutionens första dagar... Processerna klarlade, att de trotskij-bucharinska odjuret, i det de utförde sina herrars, de utländska borgerliga spionorganens vilja, satte som sitt mål att förstöra partiet och sovjetstaten, undergräva landets försvar, underlätta den utländska militärinterventionen, förbereda Röda arméns nederlag, stycka Sovjetunionen, utlämna Sovjetunionens Stillahavsområde åt japanerna, utlämna Sovjet-Bjeloryssland /Vitryssland/ åt polackerna, utlämna Sovjet-Ukraina åt tyskarna, tillintetgöra arbetarnas och kollektivbrukarnas erövringar och återupprätta det kapitalistiska slaveriet i Sovjetunionen.”

Citat ur *SUKP(b):s Historia* sid 435. (SUKP(b) står för SovjetUnionens Kommunistiska Parti (bolsjevikerna)). Citatet visar på hur den stalinistiska byråkratin bemötte vänsteroppositionen. När man betänker att denna historieskrivning 1971 accepterades av och spreds av den dominerande strömningen (KFML) i den unga svenska vänstermiljön, så hoppas jag att även yngre läsare idag inser nödvändigheten av att skriva vår uppsats.

”Jag kräver att de galna hundarna skall skjutas – alla utan undantag!” Åklagaren Vysjinskijs slutord vid Moskva-processen 1936.

Så till Hundarnas försvar.

Peter Widén

Eskilstuna december 2006

Anmärkning

Alla originaluppsatsens engelskspråkiga citat har översatts till svenska och i största möjliga mån har ”auktoriserade” svenska översättningar använts när sådana finns tillgängliga.

Martin F i dec 2006.

Käll- och litteraturförteckning

- Carr, E.H. *Ryska revolutionen 1917-1923*, I-III, Stockholm 1970
The Interregnum 1923-24, London 1969 (sv översättning: *Mellan Lenin och Stalin*, Nacka 1979)
Socialism in One Country 1924-26, I-II, London 1970
- Deutscher, I. *The Prophet Unarmed: Trotsky 1921-29*, New York 1959 (sv översättning: *Den avväpnade profeten*, Mölndal 1972)
- Dobb, M. *Soviet Economic Development since 1917*, London 1966
- Eastman, M. *Since Lenin Died*, London 1925
- Erlich, A. *The Soviet Industrialization Debate 1924-28*, Cambridge-60
- Houn, F.W. *Den Kinesiska Kommunismens Historia*, Halmstad 1970
- Karlsson/Björkman: *Den Permanenta Revolutionen hos Marx/Engels, Lenin och Trotskij*, tvåbetygsuppsats i historia, Örebro VT-71 (stencil)
- North, R.C. *Kommunismen i Kina*, Verona 1966
- Nove, A. *An Economic History of the USSR*, London 1969 (sv översättning: *Sovjets ekonomiska utveckling*, Halmstad 1971)
- Schenke, W. *Världsmakten Kina*, Stockholm 1962
- Stalin, J. *Leninismens problem*, Stockholm 1941
Än en gång om den socialdemokratiska avvikelserna i vårt parti, Moskva 1955
Sovjetunionens Kommunistiska Partis (bolsjevikerna) historia, Stockholm 1939
- Trotskij, L.D. *Den permanenta revolutionen*, Stockholm 1972
Den nya kursen, Kristianstad 1972
The Basic Writings of, New York 1963
Den permanenta revolutionens Epok, Halmstad 1969
Den förrådade revolutionen, Halmstad 1969
Det verkliga läget i Ryssland, Stockholm 1929
- Trotsky/Shachtman *The New Course, The Struggle for the New Course*, University of Michigan 1965
- Zinovjev, G. *Leninismen*, i Procacci, G., *Stalin mot Trotskij*, Halmstad 1971.

Metodik

I. Allmänna syften.

Uppsatsens huvudsyfte är att, som titeln säger, beskriva vänsteroppositionens politiska linjer.

För att kunna uppfylla detta, måste vi formulera ett antal andrahandsmålsättningar.

För att göra framställningen av linjen begriplig, måste vi söka sätta in läsaren något i den historiska periodens problem.

Först har vi därför ägnat en avdelning åt revolutionens allmänna utveckling från maktövertagandet i oktober 1917, fram till den första större oppositionsrörelsen uppkomst 1923. Här har vi sökt formulera de allmänna villkoren för en socialistisk utveckling i Ryssland. De

aspekter vi har tagit upp (ekonomin, staten, partiet etc.), kan säkert diskuteras. Urvalet är naturligtvis betingat av en uppfattning av förf. om vad som är väsentligt för att följa den senare utvecklingen. Denna avdelning utmynnar i ett försök att schematiskt framställa det omedelbara och långsiktiga uppgifter som regimen stod inför omkring 1923.

Den andra avdelningen innehåller en historisk redogörelse för de tre olika oppositions-rörelsernas förlopp. Här presenterar vi de dokument som ska ligga till grund för beskrivningen av linjerna, och sätter in dem i sitt historiska sammanhang.

Vi söker också framställa de problem som debatten gällde och som de politiska förslagen var avsedda att lösa.

Den historiska framställningen måste också tillsammans med dokumenten ligga till grund för en allmän karaktäristik av oppositionens politik. Man måste dessutom ha klart för sig det historiska förloppet när de personer som tidigare utgjort kärnan i Moskvaoppositionen 1923-24 resp. Leningradoppositionen 1925 går samman och bildar den Förenade Oppositionen 1926, för att kunna följa den jämförande analysen av oppositionens program.

Den tredje delen innehåller en sammanfattande analys över de olika oppositionernas resp. linjer; och, på grundval av denna, en jämförelse dem emellan.

Vi har också ett kapitel där vi tar upp några av partiledningens vanligaste utsagor om oppositionen och för ett resonemang omkring dem på grundval av undersökningen av oppositionens linje. Urvalet av dessa utsagor baseras dels på läsning av material från partiledningen, dels på översiktsverkens syn på saken.

Slutligen utmynnar uppsatsen i ett försök att resonera fram en bestämning av klasskaraktären på oppositionens politik.

De mera specifika metodologiska villkoren för en sådan bestämning, förlägger vi till kapitlet ifråga.

Detta kan vi också formulera som en allmän princip:

De specifika metodiska problem som varje kapitel ställer, behandlas i anslutning till dessa kapitel i texten.

II. Källorna.

E.H. Carr: *A History of Soviet Russia* är en av våra huvudkällor. Den spänner över perioden 1917-26 och innehåller delarna:

Ryska Revolutionen 1917-23, I-III

The Interregnum 1923-24

Socialism in One Country 1924-26 I-II.

Om Carr kan sägas, att han var en engelsk liberal. Hans verk är byggt på ett oerhört omfattande dokumentärt material.

Av Isaac Deutschers Trotskijbiografi har vi använt *The Prophet Unarmed: Trotsky 1921-29*, volume two (svensk översättning: *Den avväpnade profeten*). Den är alltså en biografi, och koncentrerar sig i hög grad på personen Trotskij. Men boken innehåller också en fyllig allmänhistorik över perioden, särskilt över oppositionen.

Deutscher var själv medlem i polska KP, men uteslöts på 30-talet för oppositionella sympatier. Han försöker betrakta perioden från marxistisk utgångspunkt. Han har klara sympatier för oppositionen. Hans viktigaste källmaterial har varit trotskijarkiven, vilka Carr uppenbarligen inte haft tillgång till.

Sovjetunionens Kommunistiska Partis (bolsjevikerna) historia, utkom 1938. Den är auktoriserad av partiets centralkommitté, och innehåller alltså den segrande Stalingruppens syn på partiets och landets historia. Den redovisar få eller inga alls dokument. Dess syn på oppositionen kännetecknas av våldsamma anklagelser för mord, skadegörelse etc., och kan knappast sägas genomsyras av någon marxistisk historiesyn, i det den endast förmår förklara oppositionsmännens agerande i termer av mentala defekter.

De dokument eller politiska manifest från oppositionen vi använt är Trotskijs broschyr *Den nya kursen* från januari 1924, De 46 brev från oktober 1923, Zinovjevs *Leninismen* från september 1925 och den Förenade Oppositionens plattform från sommaren 1927. *Den nya kursen* utgör en samling artiklar som Trotskij skrev vid partistridens uppblående 1923. Dess innehåll spänner över alla de områden som var föremål för diskussion. Den är en utmärkt sammanfattning av Trotskijs ståndpunkter vid denna tid.

De 46 Brev är en sammanställning av kritik mot partiledningen som 46 ledande bolsjevikers formulerade. Tillsammans med vissa artiklar av Trotskij är det detta brev som utsätts för angrepp av partiledningen som betraktar det som en fraktionsplattform.

Leninismen kan sägas vara Zinovjevs första försök att göra en teoretisk brytning med Stalin. Halva boken utgörs av ett angrepp på Trotskijs teori om den permanenta revolutionen, men den andra halvan är en kritik av den av Stalin-Bucharingruppen lanserade teorin om ”socialismen i ett land”. *Leninismen* utgör inte en lika bra sammanfattning av Leningradoppositionens linje som *Den nya kursen* och de 46 brev av Moskvaoppositionens. Den är oerhört abstrakt hållen (för att därför inte vara speciellt avancerad). Det är överhuvudtaget mycket svårt att finna källor från Leningradoppositionen. Möjlig källa skulle kunna vara nummer av Leningradskaja Pravda under den tid då tidningen var under Zinovjevisternas kontroll. Då våra kunskaper i ryska språket inskränker sig till ”tovarijtj”, har vi valt att via Carr och Deutscher söka göra oss en bild av denna opposition.

Vad den Förenade Oppositionen beträffar, har det självklara dokumentet varit dess uttalade programmatiska skrift från 1927. Vi har använt den svenska översättningen från 1929, utgiven under titeln *Det Verkliga Läget i Ryssland*.

Det är klart att man skulle kunna söka i kongress och konferensprotokoll för att vidare undersöka oppositionernas linjer, men vad vi kan förstå, så är de här nämnda dokumenten de bästa sammanfattningarna av linjerna som är någorlunda lätt överkomliga och där oppositionens *principiella* kritik och förslag är samlade.

De verk av Stalin vi använt är *Leninismens problem* och *Än en gång om den socialdemokratiska avvikelsen i vårt parti*. I *Leninismens problem*, som är en samlingsvolym, är det framförallt skriften *Till leninismens frågor* som vi använt. Den är skriven som en polemik gentemot Leningradoppositionen, strax efter den 14:e partikongressen. Stalin tillägnade f.ö. SUKP(b):s Leningradsorganisation denna skrift.

Än en gång... utgörs av referat och slutord vid Kominterns exekutivkommittés sjunde utvidgade plenum. Den är riktad mot den Förenade Oppositionen.

Båda dessa karaktäriseras av mycken demagogi och avsaknad av diskussion i sakfrågor. För att få ledningens syn på de konkreta problem kampen gällde, skulle man tvingas att gå till kongress och konferensprotokoll (förutom att Deutscher och Carr givetvis behandlar ledningens linje). Men vi har inte varit ute efter att undersöka partiledningens argument, utan för att få dess karaktäristik av oppositionen, för att sedan kunna jämföra denna med den bild vår undersökning av oppositionen gett.

Än en gång... är ju ett generalangrepp mot oppositionen och vi antar att Stalin i denna sökt framlägga den principiella kritik han hade av oppositionen.

För att ge centralkommitténs majoritets syn på oppositionen, anser vi dessa verk vara fullgoda.

Del 1: Revolutionens utveckling 1917 – 1923

I. De allmänna förutsättningarna för revolutionen.

A. Ryssland 1917

Ryssland var 1917 ett underutvecklat, agrart land. Mindre än 15% av befolkningen bodde i städerna och mindre än 10% fick sin utkomst från industrisektorn. Industriarbetarnas antal uppgick till c:a 2-3 miljoner. Den ryska industrin var emellertid högt utvecklad. Den drevs i stora enheter med relativt modern teknologi och var koncentrerad till de två största städerna, Petrograd och Moskva.¹ Detta förhållande innebär att arbetarklassen, om än numerärt relativt liten, var koncentrerad i motsvarande grad och relativt politiskt avancerad.

Det var på denna industriarbetarklass som bolsjevikpartiet i första hand baserade sin politiska aktivitet. Men böndernas överväldigande antal nödvändiggjorde för proletariatet att de kunde få böndernas stöd, om det skulle kunna ta makten och behålla den.

Detta faktum är grundläggande för förståelsen av revolutionens vidare utveckling.

Resultatet av maktövertagandet blev nämligen ett läge som man teoretiskt skulle kunna formulera sålunda: En avancerad politisk överbyggnad (proletär statsmakt) på en efterbliven ekonomisk bas (småjordbruk som det dominerande produktionssättet).

Regimens stora, övergripande uppgift var alltså att bringa den ekonomiska basen i överensstämmelse med denna avancerade överbyggnad. Instrumentet som man hade till sitt förfogande var just *statsmakten*. Vi förstår alltså, att under denna period blir den politiska nivån i samhället den dominerande.

Alternativet vid ett eventuellt misslyckande med denna uppgift stod klart för envar och var enkelt formulerad: den proletära regimens undergång.

B. Det internationella perspektivet.

När bolsjevikerna tog på sig uppgiften att leda den ryska proletära revolutionen, så gjorde man det i ett mycket speciellt perspektiv; *man ifrågasatte aldrig att den ryska revolutionen omedelbart skulle komma att utgöra den tändande gnistan för segerrika socialistiska revolutioner i Europa.*² Det är också tydligt att man såg detta som den enda och nödvändiga förutsättningen för att socialismen skulle segra i Ryssland. Landet var ekonomiskt underutvecklat, och därmed militärt relativt svagt. Det skulle inte ha några möjligheter att stå emot ett imperialistiskt angrepp. Att omvärlden verkligen var fientlig fick man omedelbart känning av i form av intervention under inbördeskriget.³ Ett isolerat revolutionärt Ryssland skulle också komma att få enorma svårigheter med det ekonomiska uppbygget av landet.

Efter att den revolutionära vågen, som följde på kriget i Europa, hade ebbat ut fram emot 1920, stod det ändå klart att den ryska revolutionen inom en överskådlig framtid var hänvisad till att lita till egna krafter.

Bolsjevikerna var fortfarande medvetna om att de levde på respit. Det kunde *för en tid* vara möjligt att utnyttja motsättningarna mellan imperialistiska makter för att undvika ett enat angrepp på Ryssland.

Men läget ställde mycket höga och speciella krav. Nödvändigheten av en snabb ekonomisk utveckling blev än mera akut, och utrikespolitiken blev ytterst problematisk.

¹ Dobb, s. 34f.

² Carr: *Ryska Revolutionen I*, s. 59-86.

³ Under perioden 1918-21 intervenerade inte mindre än 14 nationer sovjetryskt territorium. (Carr: *Ryska Revolutionen I*).

Detta är en viktig aspekt för förståelsen av den senare utvecklingen.

II. Kort historik 1917-1923

A. Ekonomin.

Krigskommunismen växte fram ur det desperata läget som regimen befann sig i under inbördeskriget och utländsk intervention.⁴ Den infördes i slutet av juni 1918.

Det innebar att alla resurser inriktades på krigsaktiviteterna. Industrin koncentrerades på produktion av vapen och kommunikationsmedel. För att försörja industriarbetarna och armén, krävdes att man kunde få bönderna att producera relativt stora överskott. Men eftersom industrin var helt inriktad på krigsproduktion, så fanns det inga varor att erbjuda bönderna i utbyte mot deras överskott. I stället tvingades man införa ett system med tvångsrekvisitioner. Hela ekonomin centralplanerades och all privat handel förbjöds. Ransoneringar infördes.

Motiven bakom denna politik har diskuterats. Det är tämligen klart att det fanns stämningar inom partiet som såg politiken som ”ett hopp in i socialismen” för Ryssland. Tämligen klart är emellertid att politiken var omöjlig att upprätthålla under längre tid. Bönderna svarade på tvångsrekvisitioner genom att inskränka sin sådda areal. Teknologin för planeringen av industrin var outvecklad. Flaskhalsar uppstod ideligen i produktionsprocessen, som innebar slöseri med resurser. Som sammanfattande karaktäristik av krigskommunismen skulle man kunna säga att den var *ett försök att införa samhällelig kontroll över en ekonomi som inte var samhällelig*.

Politiskt innebar krigskommunismen att den allians med bönderna, som var en nödvändig förutsättning för proletariats fortsatta maktutövande äventyrades. Fram emot 1920-21 ökade också bondeupprorens antal. När krigsaktiviteterna avtog 1921, proklamerades i stället den Nya Ekonomiska Politiken (NEP) på den 10:e partikongressen.

NEP innebar slutet på tvångsrekvisitioner från bönderna. I stället försökte man upprätta en marknad för utbyte mellan land och stad. Det medförde att man måste stimulera produktionen av lätta industrivaror. Den privata handeln släpptes fri. De sektorer av ekonomin som staten behöll sin direkta kontroll över, var framförallt den tunga industrin, utrikeshandeln och kreditväsendet.⁵ Man släppte alltså ”normala kapitalistiska relationer” fria på landsbygden. Detta aktualiserade vissa problem. Före revolutionen hade jordbruksproduktionen huvudsakligen skett i storgodsform. Revolutionen innebar här snarast att man krossade *feodala* förhållanden och upprättade småborgerliga (s.k. enkel varuproduktion). För att få böndernas stöd i revolutionen; hade nämligen bolsjevikerna en jordreform på programmet, som också genomfördes. Bönderna fick brukanderätten till jorden, och en mängd småjordbruk uppstod. De flesta av dessa småjordbruk producerade emellertid inget överskott. De blev istället huvudsakligen det översta skiktet av bönderna som försåg städernas arbetare med livsmedel. Detta hotade att medföra regimen beroende av kulakerna.

Förutsättningen för att man skulle kunna industrialisera landet, var att ett stort överskott producerades i jordbruket. Förutsättningen för detta var i sin tur att någon form av stordrift kunde realiseras på landsbygden. Den s.k. mellanbonden, som varken var exploaterad eller exploaterades, kunde aldrig stå för överskottet. Alternativen var alltså, att antingen låta kulakerna växa och ackumulera, d.v.s. upprätta *kapitalistiskt* storjordbruk, eller att kollektivisera jordbruket. Detta blev en av de stora frågorna under oppositionsstriderna.

⁴ Dobb, kap.5, Nove, kap.3.

⁵ Dobb, kap. 6, Nove, kap. 4.

Industrin var i stor utsträckning sönderslagen efter kriget. Ändå fanns det 1921 en viss potential gamla anläggningar, som med en relativt liten insats av kapital kunde sättas i arbete och bidra till ökningen av industriproduktionen.⁶

Den stora uppgiften var emellertid att nykonstruktion av industrianläggningar. Det var också denna verksamhet som innebar de stora problemen för regimen. Industriproduktionen kunde inte fås att öka tillräckligt snabbt för att motsvara ökningen av utbudet av jordbruksprodukter. Detta medförde ett alltmer ökande gap mellan industrivarupriserna och jordbrukspriserna. Förhållandet blev akut 1923, och fick av Trotskij namnet saxkrisen. Det är metoderna för att lösa dessa problem på kort och lång sikt, som till stor del sysselsätter oppositionen från 1923 och framåt.

B. Partiet.⁷

Den direkta klassbas som bolsjevikpartiet hade haft 1917 i form av de större städernas industriproletariat, var efter inbördeskriget i stor utsträckning borta. Omkring 1920 fanns bara c:a 1,2 milj. industriarbetare kvar i landet.⁸ Det var arbetarklassens mest medvetna element som hade stått i spetsen för kampen och som hade dött i striderna. Ett stort antal av de bästa arbetarna gick också åt till den administrativa apparaten i partiet och staten. Ytterligare en stor del slogs på grund av det kaos som rådde i ekonomin under inbördeskriget ut och återvände till byarna. Det betydde att det proletära inslaget i partiets sammansättning späddes ut och försvagades. Samtidigt drog partiet till sig icke-proletära element. Det var från 1921 det enda tillåtna partiet och attraherade självfallet karriärister av olika slag.

Krigskommunismen innebar för partiets vidkommande att en järnhård centralism tillämpades. Ett mycket tunt skikt av partiets ledning deltog i realiteten i beslutsfattandet. Det är också svårt att se hur det skulle ha kunnat vara annorlunda.

Det ryska folkets allmänna kulturella nivå var låg. Även om partimedlemmarna kan sägas ha utgjort en elit, så måste detta förstås i en mycket relativ betydelse.

Från 1917 befann sig partiet ständigt i en kamp på liv och död för den proletära regimen existens. Det medförde givetvis att man i partiet betonade enigheten på den fria diskussionens bekostnad. NEP:s införande 1921 innebar en liberalisering av den ekonomiska politiken. Det är dock viktigt att påpeka, att detta inte motsvarades av en liberalisering av den politiska regimen, utan tvärtom. Detta är också helt logiskt. För att man skulle våga släppa loss element av kapitalistisk utveckling i landet, krävdes det att man försäkrade sig om en fullständig politisk kontroll över händelseutvecklingen.

Det var alltså inte bara så att partiet utövade en diktatur utåt – inom partiet utövade ett mycket tunt skikt av ledningen makten, p.g.a. baskaderns bristande möjligheter att kontrollera ledningen. Det var alltså helt logiskt att beslutet om NEP:s införande vid den 10:e partikongressen åtföljdes av ett beslut om förbud mot fraktionsbildningar inom partiet.

Hädanefter garanterades den proletära diktaturen av ett mycket tunt skikt av partiets ledande medlemmar, vilka utövade sin diktatur inte bara i proletariatets namn, utan också i partiets.

Man ska således inte förvåna sig över att den politiska kamp som under större delen av 20-talet förs i partiet i hela klassens namn, i stor utsträckning är en kamp mellan ett relativt fåtal personer.

⁶ Nove, s. 92ff.

⁷ Carr: *Socialism in One Country II*, s. 193-241

⁸ Nove, s. 67.

Från 1923 styrdes partiet i realiteten av ett triumvirat, bestående av Zinovjev, Kamenev och Stalin, vilka hade bildat front mot Trotskij. Gruppens avsikt tycks bara ha varit att avvärja att han skulle kunna aspirera på Lenins vakanta plats i partiet.⁹

C. Staten

En av de absolut bärande punkterna i den marxistiska revolutionsteorin är den om statens krossande. Den innebär att det inte räcker för arbetarklassen att den övertar kontrollen över den existerande borgerliga statsapparaten, utan att arbetarklassen måste sätta sin egen, annorlunda statsapparat i funktion och därigenom krossa den gamla.

Det marxister brukar förstå med staten är polisen, armén samt den administrativa apparaten, byråkratin.¹⁰

Armén och polisen ersattes efter maktövertagandet med arbetarklassens egna maktorgan. Men byråkratin ersattes aldrig. Varför? Vi måste härleda även detta till det ryska folkets låga kulturella nivå. Det fanns helt enkelt inte tillräckligt många proletära element med tillräcklig utbildning för att kunna fylla upp platserna i en administrativ apparat. Den bolsjevikiska regimen var hänvisad till att lita till den gamla tsaristiska byråkratin. Denna hade inga ideologiska lojaliteter till proletariatet. Det enda sättet att få den att fungera, var omedelbara materiella incitament. Det betydde att regimen redan från början hade att dras med en enorm kader privilegierade byråkrater, som genom sin strategiska position och överlägsna utbildning kunde utöva ett betydande inflytande över politikens utformning och framförallt över dess utförande. Byråkraterna sökte sig också i stor utsträckning in i det enda tillåtna partiet, och kunde även den vägen sätta sin prägel på politiken.

Tidiga oppositioner.

Mot bakgrund av NEP:s införande, som innebar att element av kapitalistisk ekonomi tilläts frodas i landet, och den järnhårda politiska diktaturen som var en följd av bl.a. NEP:s införande, är det förståeligt att opposition uppstod inom landet. Eftersom det enda legala politiska forumet var det kommunistiska partiet, så var det där oron fick sitt politiska uttryck.

Arbetaroppositionen.¹¹

Denna opposition formerades under 1920. Den leddes av framstående medlemmar i partiet som Kollontaj och Sjljapnikov. Dess program var att avhjälpa de ekonomiska svårigheterna och stoppa byråkratins framväxt genom att överföra kontrollen av det ekonomiska livet till fackföreningarna.

Gruppens inflytande bekämpades av de ledande bolsjevikerna. Vid den 10:e partikongressen förklarades sympatier för gruppen oförenligt med medlemskap i partiet, och den brännmärktes som en syndikalistisk avvikelse. Många medlemmar från gruppen anslöt sig senare till 1923 års opposition.

Arbetargruppen.¹²

Organiserad 1923 av två gamla bolsjevik, Mjasnikov och Kuznetsov. Gruppen bestod till största delen av arbetare. Dess program var motstånd mot byråkratiseringen av parti och stat. Man ville tillbaka till sovjetsystemet som hade fungerat 1917. Man ville ha yttrande- och pressfrihet för alla ”från anarkisterna till monarkisterna”. Man uppmanade till generalstrejk mot regimen som taktik. Gruppen krossades 1923 med polisiära metoder och c:a 20 medlemmar dömdes till fängelsestraff.

⁹ Carr: *Interregnum*, s. 279.

¹⁰ Se t.ex. *Lenin: Staten och Revolutionen*.

¹¹ Trotsky/Shachtman: *The New Course, The Struggle...*, s. 256, Deutscher, kap.1.

¹² Trotsky/Shachtman, s. 151f.

Arbetarnas sanning.¹³

Uppstod 1923. Gruppen bestod av intellektuella. Den inspirerades av en gammal f.d. bolsjevik vid namn Bogdanov. Denna såg NEP som kapitalismens återupprättande. Sovjetstaten såg man som den direkta representanten för det nationella kapitalet. Gruppens konspiratoriska verksamhet var inriktad på att krossa staten. Gruppen krossades vid sin upptäckt som varande kontrarevolutionär.

Demokratiska Centralistgruppen.¹⁴

Uppstod 1920. Bestod av partimedlemmar och arbetade helt öppet. Den leddes av Ossinskij, Maximovskij, Sapronov, Drobnis och Bugoslavskij. Samtliga dessa återfinns senare som medlemmar av 1923 års opposition och undertecknare av De 46 Plattform. Gruppens program tycks ha bestått mest av en allmän plädering för återupprättande av partidemokratien och kamp mot den statliga byråkratin.

Samtliga dessa oppositionella grupper uttrycker den oro bland arbetarklassen och partimedlemmarna som började uppstå i och med införandet av NEP och den alltmer hårdnande politiska regimen. Vi betraktar dem som ofta ofullständiga, förvirrade och oklara föregångare till de senare utvecklade oppositionsrörelserna. Denna syn bekräftades också av det faktum att många av dessa gruppers medlemmar senare återkommer som oppositionsmedlemmar.

III. Vilka uppgifter stod man inför 1923?

Vi kan nu på grundval av de tidigare avsnitten i punktform försöka formulera de kortsiktiga och långsiktiga uppgifter som regimen stod inför ungefär vid den tid som den första mera omfattande oppositionsrörelsen uppstod.

A. Kort sikt.

Lösande av den ekonomiska krisen (saxkrisen).

Upprätthållande av alliansen med bönderna.

Undvikande av krig.

Ökande av jordbruksproduktionen.

Ökande av industriproduktionen.

B. Lång sikt.

Industrialisering.

Kollektivisering av jordbruket.

Stärkande av den proletära diktaturen genom att bättre förankra regimen i dess klassbas.

Spridande av revolutionen internationellt.

Höjande av befolkningens kulturnivå.

¹³ Schachtman, s. 152.

¹⁴ Trotskij: *Den nya kursen*, s. ???.

Del 2. Oppositionernas historia

I. Moskvaoppositionen 1923-1924.

De oppositionella grupperna, som formerades i partiet under 1923 och tidigare, var viktigare som symptom än som egentliga politiska grupperingar. De var symptom på den oro som fanns bland kommunisterna och arbetarklassen i allmänhet över den ekonomiska och politiska situation som sovjetstaten hade hamnat i. Det är signifikant att regimens enda reaktion på dessa företeelser var att ytterligare stärka det polisiära greppet om situationen.

En speciell kommitté, med uppgift att behandla frågor om oppositionen, sattes upp inom partiet, ledd av Dzerzjinskij. Den krävde att centralkommittén skulle utfärda en resolution som förpliktade varje partimedlem att till centrala kontrollkommissionen eller GPU rapportera eventuell kännedom om oppositionella partimedlemmar.¹⁵

Detta blev den omedelbara orsaken till att Trotskij den 8:e okt. skrev ett brev till centralkommittén, där han gav sin analys av situationen, en kritik av de metoder partiledningen använt för att lösa problemen, och sin syn på möjliga åtgärder för att lösa krisen. Brevet inleds med konstaterandet att Dzerzjinskij's förslag innebar "...a) att illegala oppositionsgrupper har bildats i partiet, vilket kan bli farligt för revolutionen; b) att det existerar sådana stämningar i partiet att kamrater som känner till sådana grupper inte informerar partiorganisationen. Båda dessa fakta vittnar om en allvarlig försämring av situationen i partiet efter den 12:e kongressen..."¹⁶

Trotskij ger två förklaringar till detta: ...a) det genomgående felaktiga och osunda styret inom partiet, och b) arbetarnas och böndernas missnöje med det smärtsamma ekonomiska läget, vilket har uppstått inte bara som följd av objektiva svårigheter, utan också på grund av flagranta misstag i den ekonomiska politiken."¹⁷

Trotskij refererar alltså till saxkrisen, som var som mest akut. Han menade att nyckeln till lösningen låg i ekonomisk planering och rationalisering av den statliga industrin. Den politik som "saxkommittén", tillsatt av politbyrå för att lösa krisen, förordade, nämligen priskontroll uppifrån, var ett steg tillbaka till krigskommunismen och ett äventyrande av NEP:s principer.¹⁸ Den andra punkten handlade om partiets sätt att fungera. Trotskij menade att en fraktionell regim tagit makten i partiet. Faran för byråkratisk urartning var uppenbar. Systemet med val till ansvariga poster fick allt mindre betydelse, och systemet med tillsättande av funktionärer uppifrån blev allt vanligare. "Under krigskommunismens hårdaste dagar hade bruket av utnämningar inte ens en tiondelen av den utbredning det har nu... Detta gör att sekreteraren får en ställning som i det stora hela är oberoende av den lokala organisationen."¹⁹

Trotskij anklagar partiledningen för att inte följt de resolutioner från den 12:e partikongressen som talade om utvidgad partidemokrati. "Men, denna regim... är mycket längre bort från arbetardemokrati än den regim som rådde under krigskommunismens hårdaste period."²⁰

Brevet avslutades med konstaterandet att kampen, som Trotskij dittills uteslutande hade fört inom partiets centrala organ "under ett och ett halvt års tid" inte hade gett några resultat, och att han sålunda såg det som "...inte bara min rätt, utan min plikt att bekantgöra de verkliga

¹⁵ Carr: *Interregnum*, s. 303. Deutscher, s. 109.

¹⁶ Schachtman, s. 153. Eastman, s. 142.

¹⁷ Carr: *Interregnum*, s. 114f.

¹⁸ Carr: *Interregnum*, s. 114f.

¹⁹ Schachtman, s. 154. Eastman, s. 142.

²⁰ *ibid*, s. 154. *ibid*, s. 143.

förhållanden till varje partimedlem som jag anser vara tillräckligt skolad, mogen, disciplinerad och därmed kapabel att – utan häftiga fraktionsstrider och kaos – hjälpa partiet ur dess återvändsgränd.”²¹

Endast en vecka senare, den 15:e okt. kom ”De 46 Plattform”. Det var ett brev, adresserat till partiledningen och undertecknat av 46 mycket framstående partimedlemmar. Brevet gav i princip samma syn på situationen som Trotskijs brev.²²

Man anklagade partiledningen för brist på ekonomisk planering. Ansvaret för den pågående ekonomiska krisen låg därför på ledningen. Man förklarade det emellertid inte med ledarnas bristande personliga egenskaper, utan snarare med den typ av regim som introducerats i partiet. Även de 46 kallar regimen fraktionell. Dess uppkomst daterades till den 10:e partikongressen 1921. Den hade nu överlevt sig själv. Man tog upp den fortgående byråkratiseringen av partiet, som hade delats mellan ”... en ordförandenas hierarki och ”det tysta folket”; mellan professionella partifunktionärer som rekryterats uppifrån och partiets stora massa som inte deltar i partilivet”. Detta hade resulterat i att den fria diskussionen i partiet hade försvunnit. Det var förklaringen till uppkomsten av ”... extrema och uppenbart osunda oppositionsrörelser inom partiet [som] började anta en anti-partikaraktär.” Man gick dock inte längre än att kräva att den fraktionella regimen skulle avskaffas av dem som hade skapat den. Brevet avslutades med ett förslag till partiledningen att sammankalla en konferens om situationen där även representanter för oppositionen skulle få delta.

Detta brev tycks ha skapat en viss förvirring i partiledningen. Dess närhet i tiden och dess liknande innehåll med Trotskijs brev, gav upphov till misstanken att Trotskij var inspiratör och möjligen organisatör av oppositionsytringen. Både Carr och Deutscher menar att Trotskij måste ha känt till vad som var på gång.²³ Att så många ytterligt prominenta bolsjeviker fanns med bland undertecknarna måste varit en obehaglig chock för triumvirerna...

Deutscher uppger fem namn som Trotskijs nära politiska vänner bland undertecknarna och som det ”trotskistiska” elementet i 1923 års opposition. Men bland de 46 fanns också element från arbetaroppositionen och demokratiska centralistgruppen.²⁴

De 46 Plattform var adresserat till centralkommittén med begäran att denna skulle vidarebefordra den till partiets kännedom. Detta vägrade CK att göra. Man hotade också med disciplinära åtgärder om de 46 själva skulle låta brevet cirkulera.²⁵

Centralkommittén höll sedan en speciell utökad session för att behandla Trotskijs och de 46 brev. Som svar till Trotskij anklagade man honom för att drivas av personlig maktlusta och man påminde honom om alla de gånger under årens lopp då han hade varit oense med Lenin. Man fördömde också de 46 och anklagade dem för att ha brutit mot fraktionsförbudet. Trotskij hölls moraliskt ansvarig för de 46:as aktion.²⁶

Centralkommittén fördömde alltså båda dessa oppositionsytringar. Man gick också ut i particellerna och krävde att dessa skulle inta samma ställning, samtidigt som man fann framhärdat i sin vägran att låta publicera dokumentet. Detta gav upphov till en så kraftig misstänksamhet i partiet mot ledningen, att man såg sig nödsakad att öppna en ”säkerhetsventil”. Den 7:e nov. öppnades Pravdas spalter för en partidebatt, och medlemmarna inbjöds att uttrycka

²¹ Schachtman, s. 156. Carr, s. 304f.

²² Deutscher, s. 113. Carr, s. 305. Hela texten, se bil. 1

²³ Carr: *Interregnum*, s. 305. Deutscher, s. 113ff.

²⁴ Deutscher, s. 113f.

²⁵ Carr, s. 309. Deutscher, s. 115.

²⁶ Carr, s. 309. Deutscher, s. 115.

sina synpunkter. Zinovjev öppnade debatten med en artikel i vilken han lovade att partidemokratien skulle återställas.²⁷

Denna lättnad i partidiktaturen släppte loss en storm av opposition, åtminstone i de större städerna. Oppositionen hotade få majoritet i particellerna. I detta läge beslöt triumvirerna att tillämpa en ny metod för att ta loven av oppositionen. Man författade en resolution som starkt fördömde byråkratin i partiet, och som kunde ha varit en avskrift av Trotskij eller de 46 brev. Den 5:e dec. antogs den enhälligt av politbyrå, Trotskij inräknad. Han kunde ju inte gärna vägra att skriva under ett dokument som uttryckte just de åsikter som han själv länge hade kämpat för, även om han misstänkte att resolutionen var avsedd som en taktisk manöver. Resolutionen är känd som resolutionen om ”den nya kursen”.²⁸

Resolutionen publicerades i Pravda den 7:e dec. Den 4:e och 6:e hade Trotskij artiklar införda. Den första handlade om ”funktionärsväldet” inom Trotskij eget område, Röda Armén, och ”annorstädes”. Dess egentliga innehåll var kritik mot partibyråkratin. Men den framfördes i förtäckta ordalag, och för de breda partimassorna, för vilka Trotskij fortfarande framstod som i hög grad ansvarig för den förda politiken, var det omöjligt att förstå dess innebörd. Den andra artikeln behandlade ”länken” (Smytjkan) mellan bönderna och städernas arbetare, på vilken revolutionen baserade sig, och mera specifikt de rykten som redan var i svang om Trotskij ”undervärdering av bönderna”.²⁹

Under tiden drev de 46 kampen för sin linje i particellerna. Några oppositionsmän lät förstå att de 46 hade Trotskij stöd. Detta föranledde Stalin att gå till attack mot dem och, förlitande sig på Trotskij tystnad, håna oppositionen för deras fräckhet. Trotskij var enligt Stalin helt enig med den övriga partiledningen och var i själva verket den som starkast värnade om fraktionsförbudet.³⁰

Men denna gång höll inte Trotskij tyst. I ett öppet brev till partiet, den 8:e dec. bad han partiet om ursäkt för att han på grund av sjukdom inte hade kunnat delta i debatten tidigare, och gav så sin syn på de aktuella frågorna. Brevet tog formen av en i det närmaste fullständig solidarisering med de 46, och utgjorde en plädering för restaurering av partidemokratien och kamp mot byråkratismen. Utgångspunkten var centralkommitténs resolution av den 5:e dec. Trotskij protesterade också mot den byråkratiska behandlingen av de 46 och påtalade byråkraternas försök att avleda kritiken genom att godta den i ord och låta allt förbli vid det gamla.³¹

Genom sitt öppna brev bröt Trotskij den tysta överenskommelsen att inte föra ut motsättningarna i politbyrå i partiet. Det omedelbara resultatet blev att triumvirernas igångsättande av den gigantiska ”kampanjen mot Trotskij”, som nådde sin höjdpunkt under 1924. Kampanjen öppnades med en artikel av Stalin i Pravda den 15:e dec. Stalin karakteriserade Trotskij brev som ett försök att försvaga partiets enighet i stödet av centralkommittén och dess politik. Artikeln avslutades med konstaterandet att ”Kamrat Trotskij står i förbund med de demokratiska centralisterna och en del av vänsterkommunisterna; detta är den politiska innebörden av kamrat Trotskij handlande”.³²

Samtidigt med att Stalin öppnade kampanjen mot Trotskij – faktiskt samma dag – annonserades också en förändring av Pravdas politik. Tidningens spalter hade ju öppnats för debatt den 7:e nov., men denna period förklarades nu avslutad. I fortsättningen var tidningen

²⁷ Carr: *Interregnum*, s. 309. Deutscher, s. 116.

²⁸ Carr, s. 312ff. Deutscher, s. 118f.

²⁹ Carr, s. 317. Deutscher, s. 119ff.

³⁰ Deutscher, s. 121.

³¹ Carr, s. 317ff. Deutscher, s. 121ff. För texten, se bil. 2

³² Carr, s. 323f.

stängd för oppositionen, och Pravda återgick till att uteslutande vara ett instrument för triumviratet. Trotskij själv hade dock två ytterligare artiklar införda den 28:e och 29:e dec. Dessa åtföljdes dock av en lång artikel av Bucharin som innehöll många av de anklagelser mot Trotskij som senare skulle bli klassiska.³³

Slutligen utkom pamfletten *Den nya kursen* i Moskva den 17/1-24. Den bestod av de fyra artiklarna i Pravda från dec., det öppna brevet till partimötena samt ytterligare fyra nyskrivna artiklar, där Trotskij bemötte den kritik som riktats mot honom och ytterligare utvecklade sina synpunkter. Det sakliga innehållet var fortfarande plädering för kamp mot partiets och statsapparatusens fortgående byråkratisering och lösande av den ekonomiska krisen genom ökad planering och satsning på den statliga industrin.

Resten av Moskvaoppositionens historia kan skrivas kort. På ett antal större partievenemang, främst ett lokalt möte för Moskvaorganisationen den 10-11/1, den 13:e partikonferensen omkring den 20/1 och den 13:e kongressen i maj-juni, blev oppositionen nedröstad med bred marginal och skarpt fördömande resolutioner antogs.³⁴ Den öppna oppositionen tycks därmed ha ebbat ut.

Åter 1924 upptogs till stor del av den s.k. kampanjen mot Trotskij. Eftersom den förefaller att ha handlat till största delen om de olika bolsjevikiska ledarnas förrevolutionära accedentia och mycket litet om konkret politik, ska vi här endast mycket kort beröra fenomenet.

Det kampanjen hela tiden gick ut på, var att bevisa att Trotskij aldrig egentligen hade varit bolsjevik, d.v.s. leninist, utan att han hela tiden behållit en ”mensjevistisk” inställning. Därur ville man härleda alla hans ”misstag”, d.v.s. hans oppositionella politiska linje.

Detta var ett bekvämt sätt att polemisera mot Trotskij, eftersom det befriade triumvirerna från den besvärligare uppgiften att ta upp diskussionen i sakfrågorna. Den omfattning Leninkulten vid denna tid redan hade fått, medförde att man bara behövde bevisa att någon vid ett eller annat tillfälle stått i opposition mot Lenin, för att göra vederbörande till en allmänt suspekt individ. Kampanjen tycks ha avslutats med att Trotskij i jan. 1925 avgick som krigskommissarie och ordförande för det Revolutionära Militära Rådet.³⁵

II. Leningradoppositionen 1925.

Under våren 1925 började en ny oppositionsrörelse att göra sig märkbar. Under närmare ett år tidigare hade det emellertid funnits motsättningar inom triumviratet mellan Stalin och Kamenev/Zinovjev. Politbyrån bestod vid denna tid av sju personer: Trotskij (vänstern) Stalin/ Kamenev/Zinovjev (centern) och Bucharin/Rykov/Tomskij (högern). Stalin började successivt närma sig högern, och kunde på sätt skaffa sig en majoritet i byrån oberoende av Kamenev/Zinovjev.³⁶ Före april 1925 tycks dock motsättningarna ha haft en mera teoretisk karaktär.³⁷

På våren detta år blev den s.k. varusvältkrisen akut. Partiledningen hade ”avhjälp” den tidigare saxkrisen genom att utfärda administrativa dekret som tvingade industrin att sänka sina priser. Vi erinrar oss att saxkrisen bestod i att industrivarorna hade alltför höga priser i förhållande till jordbrukspriserna. Sättet att avhjälpa detta för gott hade naturligtvis varit att, som oppositionen föreslog, öka utbudet av industrivaror och sänka tillverkningskostnaderna genom rationell planering, så att priserna därigenom kunde sänkas. Den administrativa begränsningen av priserna kurerade inte sjukdomen, bristen på industrivaror, utan gömde bara

³³ Carr, s. 326f.

³⁴ Carr: *Interregnum*, s. 153ff

³⁵ Deutscher, s. 163

³⁶ Carr: *Socialism in One Country II*, s. 62-86.

³⁷ Carr, s. 45-61. Deutscher s. 241ff.

dess symptom, de höga priserna. Resultatet blev ”repressed inflation”, eller som det kallades, varusvält.

Nu var det också så att det inte fanns någon distributionsmetod för att föra industrivarorna från producenterna i städerna till de tilltänkta konsumenterna på landsbygden, som staten hade någon kontroll över. Resultatet av detta blev att privata handelsidkare, de s.k. NEP-männen, köpte upp de billigare varorna i parti från industrierna och sålde dem i minut till bönderna, d.v.s. till de som bjöd högst av bönderna, d.v.s. till kulakerna. De priser som bönderna faktiskt fick betala för varorna blev på detta sätt inte lägre än tidigare, utan högre.

Vinsterna av de lägre priserna på industrivaror gick alltså inte till bönderna, utan till NEP-männen.

Bönderna kunde fortfarande inte få några industrivaror i utbyte mot sina spannmål, och hade alltså inget incitament att producera något överskott. De inskränkte istället på sin sådda areal. Detta medförde att tillgången på livsmedel i städerna minskade, och matpriserna för arbetarna ökade.³⁸

Dessa förhållanden blev utlösande faktor för en proletär oppositionsrörelse, som fick sitt mest fullödiga uttryck i Leningrad. Den är därför känd för eftervärlden som Leningradoppositionen. Zinovjev var ordförande i Leningradsovjeten, och kom tillsammans med Kamenev att stå i spetsen för oppositionen. Kamenev var ordförande i Moskvasovjeten, men över den organisationen hade den centrala apparaten, ledd av Stalin skaffat sig ett betydlig effektivare grepp, och där kvävdes oppositionen i sin linda. I Leningrad hade däremot Zinovjev den direkta kontrollen över organisationen.³⁹

Den direkta utgångspunkten för denna strid, liksom för den 1923-24, var alltså en ekonomisk kris. Striden kom också att centreras omkring programmen för att lösa krisen.

Först bör man emellertid ha klart för sig att diskussionen, som alltså egentligen rörde sig om vilken ekonomisk politik man skulle föra, ofta tog *formen* av en diskussion av NEP:s karaktär. Högern såg NEP som *den enda möjliga vägen för Sovjetunionen att nå socialismen*.

Detta medförde att man menade att ett utvidgande av NEP, ett införande av ”NeoNEP” skulle vara ett ytterligare steg mot socialismen.

Vänstern, däremot, såg NEP som ett *tillfälligt avsteg från vägen mot socialismen*, visserligen ett nödvändigt avsteg, som hade påtvingats bolsjevikerna av olyckliga omständigheter. Konsekvensen av denna syn blev givetvis att man så snart omständigheterna det medgav, skulle återgå till den väg man tillfälligt lämnat.⁴⁰

Högerns program, såsom det formulerades av Bucharin och Rykov, var alltså att man förespråkade ytterligare, eftergifter för det övre skiktet av bönderna. Man menade att det privata jordbruket skulle vara den ledande sektorn i Sovjetunionens utveckling. För att svara mot den efterfrågan på industrivaror som blir resultatet av att bönderna säljer sin överskottsproduktion, förespråkade man prioritering av den lätta industrin. Denna var huvudsakligen privatägd. Först i sista hand skulle den statliga tunga industrin utvecklas, och då bara för att svara mot behovet av utrustning från den lätta industrin och jordbruket.

Som svar på kritiken att denna politik skulle innebära ett stärkande av den kapitalistiska utvecklingen i landet, i synnerhet på landsbygden, svarade man att man gradvis skulle locka in bönderna i kooperativer med omedelbara ekonomiska incitament. Dessa skulle

³⁸ Dobb, s. 197ff. Nove, s. 139ff.

³⁹ Carr: *Soc. II*, s. 62f. Deutscher, s. 242f.

⁴⁰ Carr: *Soc. II*, s. 55-61, 79ff. Deutscher, s. 243f.

åstadkommas med statliga subventioner. Detta såg dock högern som en utveckling över flera decennier.⁴¹

Detta program, som alltså var uttalat förmånligt för det övre skiktet av bönderna, orsakade omedelbara restriktioner från Leningrad, där det proletära inslaget var särskilt stort. Oppositionen såg detta som ytterligare en bekräftelse för att stats- och partiledningen i allt mindre grad uttryckte arbetarklassens intressen och i stället var beredd att favorisera kulakerna.

Sprickan i triumviratet var mot slutet av sommaren uppenbar. Stalin svarade på kritiken från Kamenev och Zinovjev genom att ytterligare närma sig Bucharigruppen och ingå en faktisk allians med denna. På detta sätt hade han en säker majoritet i politbyrån oberoende av Kamenev och Zinovjev. Trotskij var vid denna tid märkligt tyst och deltog inte i striden.

Kamenev och Zinovjev befann sig alltså i den lika ovana som obehagliga positionen att utgöra en minoritetsopposition från vänster. I början av sept. skrev Zinovjev artikeln ”En epoks filosofi”. Den betraktas av Carr som oppositionens första manifest. Den blev emellertid på Stalins begäran censurerad av Politbyrån innan den fick publiceras. Artikeln innehöll en kritik av ”kanonisering av kulaken” och var i själva verket riktad mot Bucharin och hans kulakvänliga ekonomiska program. Eftersom det var detta program som var det officiellt sanktionerade, så var det också ett angrepp på hela politbyråns majoritet. Efter att politbyrån avlägsnat alla öppna angrepp på Bucharin från artikeln, och istället tillfogat en och annan släng åt vänster (d.v.s. åt Trotskij), så publicerades den i Pravda den 19-20:e sept.⁴²

I oktober publicerades så Zinovjevs bok ”*Leninismen*”. Halva boken var ett angrepp mot Trotskij i samma anda som den tidigare kampanjen mot denne.

Den andra halvan, däremot, var inget annat än ett, om än förtäckt, angrepp mot center-högern i partiledningen. Zinovjev angrep högerns uppmanande paroll till bönderna: ”Berika er!” och åsikten att NEP var den enda möjliga vägen till socialismen. Han försökte med långa Lenin-citat bevisa att Lenin ansåg att NEP bara var ett tillfälligt avsteg från vägen mot socialismen. Sista delen av boken var ett direkt angrepp mot parollen om socialismen i ett enda land, som hade introducerats av Stalin. Zinovjev försökte även här bevisa (med citat) att parollen i varje fall inte hade något med leninism att göra.

Denna speciella diskussion tycks emellertid inte ha haft någon omedelbar politisk betydelse vid denna tid. Carr betraktar den som ett mera direkt utslag av den personliga maktkampen.⁴³ Under hösten 1925 vidtog i partiledningen förberedelserna för den 14:e kongressen, som skulle hållas i slutet av året. Fyra medlemmar av centralkommittén gick på en session den 5:e sept. ut med ett gemensamt krav på fri debatt i partiet om de aktuella frågorna inför kongressen. De fyra var Kamenev, Zinovjev, Sokolnikov samt Lenins hustru Krupskaja.⁴⁴

Detta krav låg helt i linje med partiets traditioner. Alla dittillsvarande kongresser hade föregåtts av preliminära diskussioner i partiets basorganisationer.

Icke desto mindre vägrade CK att öppna någon sådan debatt. Tvärtom beordrade man de fyra att inte offentligt kritisera partiledningen. Kravet formulerades i ett dokument som har kallats ”de fyras plattform”. Det är det första dokumentet som visar existensen av någon form av organiserad opposition. Det har emellertid aldrig publicerats, och det är idag omöjligt att i detalj fastställa dess innehåll. Mycket tyder dock på att det inte kan ha innehållit något utöver

⁴¹ Erlich, s. 8-24.

⁴² Carr: *Soc. I*, s. 324f. Deutscher, s. 245.

⁴³ Carr: *Soc. I*, s. 325ff, *Soc. II*, s. 80ff. Deutscher, s. 245f.

⁴⁴ Carr: *Soc. II*, s. 77ff. Deutscher, s. 246f.

det enda kravet på fri debatt och utvidgande av partidemokratin. Sokolnikov, som fanns bland undertecknarna, inskränkte sitt deltagande i oppositionen till just dessa frågor. I den ekonomiska debatten formerade han tillsammans med Shanin en ”ultrahögerlinje”, och det är svårt att se att han skulle ha undertecknat ett dokument som innehöll oppositionens ekonomiska vänsterprogram.⁴⁵

Från oktober till december 1925 pågick i Leningrad och Moskva kampen om delegatvalen till kongressen. I Leningrad hade vänstern greppet om apparaten; därifrån valdes *endast* delegater som stödde vänstern. I Moskva hade center-högern greppet om apparaten; därifrån valdes *endast* delegater som stödde center-högern. Detta förhållande säger en del om vilken betydelse makten över den administrativa apparaten hade fått över bestämmandet av partiets politik.⁴⁶

I början av december hölls i Leningrad och Moskva provinsiella partikonferenser som förberedelse till kongressen. Under dessa slog motsättningarna, som nu hade tagit formen av motsättning mellan de två städernas partiorganisationer, ut i full blom.

Bägge konferenserna öppnades ganska försiktigt med tal av de högsta ledarna som bara innehöll mycket förtäckta angrepp mot motparten. Mot slutet av konferensen skärptes emellertid tonen. Moskvaorganisationen anklagade oppositionen för att hysa ”panisk skräck för kulakerna” och för att ha återfallit i 1923 års oppositions alla avvikelser. Leningradmännen svarade med att kalla Moskvakommunisterna för ”Tolstojaner”. Därmed anklagade man dem för att romantisera bönderna och negligera proletariatet.⁴⁷

Tre dagar före kongressen öppnade (15:e dec.) sammanträdde centralkommittén igen. Här manifesterades brytningen i partiledningen som fullständig och slutgiltig. Kamenev och Zinovjev vägrade att hålla partiledningen officiella rapporter inför kongressen, vilket de hade gjort inför varje kongress långt tillbaka. I stället tillkännagav de att de tänkte hålla *motrapporter*. Därmed tillkännagav de att de verkligen tänkte ta upp kampen på kongressen ”på liv och död”.⁴⁸

Vid kongressen var oppositionen slagen på förhand, röstmässigt sett. Man kontrollerade visserligen Leningrad, men Moskva kontrollerade hela den *centrala* apparaten. Kongressen medförde heller inget nytt i debatten, utom möjligen att Kamenev öppet anklagade Stalin för att personligen ha tillskansat sig diktatorisk makt över partiet. För övrigt upprepades bara tidigare använda argument.

När de slutliga besluten togs, nedröstades oppositionen med siffrorna 559 mot 65. Dessa 65 röster kom alla från Leningraddelegater, och var också identiskt med antalet delegater från Leningrad.⁴⁹

Efter kongressen utökade den nyvalda centralkommittén politbyrån från sju till nio medlemmar. Alla de tidigare medlemmarna omvaldes utom Kamenev, som degraderades till suppleant. De nya medlemmarna blev Vorosjilov, Kalinin och Molotov, samtliga pålitliga uppbackare av Stalin, som härigenom ytterligare stärkte sin majoritet och gjorde sig något mera oberoende av högern. Senare gjordes också ett antal förändringar av regeringens sammansättning. Regeln var även här att oppositionsmän ersattes av anhängare av center-högern.⁵⁰

⁴⁵ Erlich, s. 24-30.

⁴⁶ Carr: *Soc. II*, s. 121-145. Deutscher, s. 248.

⁴⁷ Carr: *Soc. II*, s. 133-140.

⁴⁸ Carr: *Soc. II*, s. 143. Deutscher, s. 248.

⁴⁹ Carr: *Soc. II*, s. 146-64.

⁵⁰ Carr: *Soc. II*, s. 164-67. Deutscher, s. 253ff.

III. Den förenade oppositionen 1926-1927.

Efter att ha lidit nederlag på kongressen, störtades Zinovjevisterna också från sina positioner i Leningrad. Partiapparat och press övergick i Stalin-Bucharingruppens händer.⁵¹

Under de första månaderna efter kongressen skedde inga som helst närmanden mellan de män som utgjort 1923 års opposition och den nya oppositionen. Det sätt på vilket Zinovjev och hans anhängare två år tidigare fört kampen mot "trotskisterna", innebar att de senare inte kände någon större spontan lust att slänga sig i armarna på de förra.

I april 1926 skedde det första närmandet. På ett centralkommittémöte fick Kamenev stöd av Trotskij, då han tog upp den ökade sociala differentieringen på landsbygden.⁵² Efter denna första gemensamma aktion, började man ta kontakt med varandra. Tveksamheten var dock stor på båda sidor. Under sommaren började oppositionen ta form av en fraktion. Arbetet tvingades man utföra i största hemlighet, vilket dock inte hindrade att representanter för den styrande fraktionen då och då kunde avslöja oppositionsmöten.⁵³

I juli kungjorde den Förenade Oppositionen sin existens. Man lade också fram en preliminär politisk linje. På ett CK-möte förklarade Trotskij att han, Kamenev och Zinovjev såg det som sin uppgift att arbeta för att befria partiet från apparatens tyranni och återuppliva partidemokratin. Vidare krävde man en höjning av industriarbetarnas löner och en skattereform som skulle innebära en omfördelning av skatterna till de fattigaste gruppernas förmån och till NEP-männens nackdel. Man menade också att kollektiviserings- och industrialiseringssträvandena måste intensifieras.⁵⁴ Oppositionen anklagade också ledningen för opportunistism i den internationella politiken. Teorin om socialismen i ett land fick sitt konkreta uttryck i opportunistisk frontpolitik i Europa.

Centralkommittén förkastade oppositionens politik över hela linjen. Stalin-Bucharingruppen menade att oppositionen hade brutit mot fraktionsförbudet. Man pekade också på oppositionella element som öppet deklarerade att man borde bilda ett nytt parti. Oppositionen förklarade sig inte ha något med sådana strömningar att göra.

Centralkommitténs konkreta beslut kom bl.a. att innebära Zinovjevs avlägsnande ur politbyrån och Lasjevitjs uteslutning ur CK och Krigskommissariatet.⁵⁵

För att öka sitt stöd och skaffa sig förankring i baskadern, gav sig oppositionsledarna ut i fabriker under sommaren för att tala och lägga fram sin linje. Dessa möten karaktäriserades dock ofta av att grupper av oppositionsfientliga element genom olika störningar omöjliggjorde dem.⁵⁶ Någon större framgång verkar man inte ha haft med detta försök att föra kampen ut ur partiets centrala organ till partimassorna.

Den allmänna teori som Stalin-Bucharingruppen ställde upp mot oppositionen brukar kallas teorin om socialismen i ett land. Man menade att Sovjetunionen som vid den här tiden var isolerat och hotat, ensamt och av egen kraft kunde bygga socialismen. Oppositionen förnekade detta och menade att för socialismens seger i Sovjetunionen krävdes en revolution i först och främst de utvecklade industriländerna. Man såg socialismen som definitionsmässigt internationell. Det betydde inte att oppositionen inte önskade påbörja byggandet av socialismen. Som vi redan sett, är det oppositionen som fordrar en snabbare takt i industrialiseringen

⁵¹ Carr: *Soc.II*, kap. 18, Deutscher, s. 260f, *SUKP(b)*, s. 350.

⁵² Deutscher, s. 262.

⁵³ Deutscher, s. 273.

⁵⁴ Deutscher, s. 276.

⁵⁵ Deutscher, s. 280.

⁵⁶ Deutscher, s. 262, *SUKP(b)*, s. 356.

och den socialistiska sektorns utvidgning. Däremot menade man att Sovjetunionen behövde hjälp från främst västeuropa för att kunna bärga segern. Oppositionen trodde också att de kapitalistiska staterna inom en relativt nära framtid skulle söka krossa Sovjetunionen. Den säkra garantin mot detta öde vore naturligtvis den proletära revolutionen i väst. Man menade att partiledningen förde en opportunistisk utrikespolitik som inte siktade på klasskamp, utan på klassarbete. Genom att till varje pris undvika konfrontation för att bevara freden skulle man kunna bygga upp socialismen i det egna landet. Detta menade oppositionen vara en säker politik för socialismens nederlag.⁵⁷

Den 4:e oktober vände sig Trotskij och Zinovjev till politbyrån och föreslog vapenvila. Oppositionen ämnade inte överge sin linje, men gick med på att centralkommitténs beslut skulle vara bindande för dem samt att upplösa fraktionen. Man tog också avstånd från en grupp gamla medlemmar av Arbetaroppositionen (Sjiljapnikov, Medvedev, m.fl.) som förordade en sprängning av partiet. Överenskommelsen bröts dock ganska snart av Stalin, som mot vad man avtalat i slutet av månaden åter gick till attack mot oppositionen. Efter ett par stormiga sammanträden avsattes Trotskij från politbyrån, och Zinovjev fick lämna sin plats som president i Komintern.⁵⁸

Partiledningen beskyllde oppositionen för att defaitistiskt förneka möjligheten att bygga socialismen i Sovjetunionen, vara för fraktionsväsende, vilja splittra partiet, utsuga bönderna och i praktiken utgöra ett stöd för de krafter som önskade störta sovjetmakten.

Trots att oppositionen använde sig av ”vänster”fraser, var den en högeropposition. Dess avvikelse var *socialdemokratisk*.

I början av 1927 kom den internationella strategin, först och främst i samband med händelseutvecklingen i Kina, att allt mera dras in i kampen i partiet.

Kinas Kommunistiska Parti, som bildats i början av 20-talet, hade lierat sig med nationalistpartiet Kuo-min-tang för att krossa den av imperialistmakterna stödda regeringen i norra Kina. Detta samarbete ställde kommunisterna inför vissa problem. Kuomintangledningen ställde t.ex. krav på att KKP skulle erkänna Sun Yat-senismen och inte föra ut någon marxist-leninistisk propaganda. Kominternledningen slog fast, att då Kina stod inför den borgerligt demokratiska revolutionen, kunde man inte undvara samarbetet med Kuomintang.⁵⁹ I praktiken ledde det till kommunistpartiets underkastelse under Kuomintang. Trotskij hade vid skilda tillfällen i politbyrån uttryckt tveksamhet angående kommunisternas möjlighet att bedriva en korrekt politik, men frågan hade inte på något sätt förts ut till diskussion.⁶⁰

Då den borgerliga och jordägareförankrade högern inom Kuomintang öppet förtryckte arbetar och bonderesningar, blev kommunisternas situation allt ohållbarare. I mars 1926 slog Kuomintangens ledare Chiang Kai-Shek till: efter att i Kanton ha tillfångatagit flera kommunister och ryska rådgivare med motiveringen att de skulle ha planer på att störta honom, tvingade han kommunisterna att skära ner sin verksamhet inom Kuomintang, stödja ett fälttåg mot norr och avstå från att vara departementschefer.⁶¹

Trotskij tog i april upp denna fråga i politbyrån. Han menade att KKP nu hade gått för långt i sina bemödanden att inte stöta sig med Koumintangs ledning. Koumintangledningen gav emellertid KKP fortsatta direktiv att stödja den ”antiimperialistiska” bourgeoisien.⁶²

⁵⁷ Djupare penetration av denna debatt förläggs till del 3.

⁵⁸ Deutscher, s. 296.

⁵⁹ North, kap. 3. Schenke, kap. 4.

⁶⁰ Deutscher, s. 321.

⁶¹ Houn, s. 40.

⁶² Deutscher, s. 323.

Ett år senare tog Trotskij åter upp frågan. Han lade nu fram en linje, vars innebörd var brott med Kuomintang-högern, närmande till bönderna, upprättande av sovjeter och kurs på maktövertagande. Han varnade för att Chiang Kai-Shek skulle försöka på sig en kontrarevolutionär kupp.⁶³

Den 12:e april slog Chiang till. Tiotusentals revolutionära arbetare mördades i den s.k. Shanghaimassakern.

Kominternledningen beordrade nu KKP att söka allians med Koumintangvänstern. Trotskij förklarade att linjen nu borde vara att via bondeuppror åter resa arbetarklassen.⁶⁴

Hans linje var en mycket bra konkretisering av teorin om den permanenta revolutionen; arbetarklassen skulle ta makten, stödd på den stora massan av bönder.

I slutet av juni slog vänster-Koumintang till mot kommunisterna. De sovjetiska rådgivarna fick hals över huvud lämna landet.⁶⁵ All skuld lades nu på KKP:s ledning, som avsattes. Kominternledningen slog i detta läge in på en ultravänsterlinje. I ett läge då kommunisterna försvagats oerhört och kontrarevolutionen gick mot total seger, ställde Stalin-Bucharin-gruppen parollen "Bildra sovjeter!". Trotskij förklarade det bakvända i ledningens politik. Verkligheten visade sig också snart besanna hans värsta farhågor. Ett illa planerat uppror i Kanton slutade med att c:a 6000 revolutionära arbetare dödades.⁶⁶

Frågan om Kominterns politik i Kina, kom att inta en mycket betydande position i kampen mellan oppositionen och partiledningens majoritet. Oppositionen tog det inträffade som ett fruktansvärt exempel på ledningens opportunism och oförmåga. Ledningen försökte i sin tur förtiga det skedda. Inom oppositionen rådde dock motsättningar i denna fråga mellan Zinovjevister och Trotskister. Detta kommer vi att ta upp i del 3.

Under sommaren 1927 restes krav på uteslutning av Trotskij och Zinovjev ur partiet.⁶⁷ Skälen var dels deras tal på internationalens exekutivkommittés möte, dels att de hade hållit tal i samband med en ledande Zinovjevist (Smilga) fått förflyttningsdirektiv till Manchuriska gränsen. Centralkommittén och centrala kontrollkommissionen måste dock den 8:e augusti tillstå att grund för uteslutning saknades.⁶⁸

Den 6:e september vände sig Trotskij till politbyrån med krav på fri diskussion inför den kommande kongressen. CK borde också sköta distributionen av den *plattform* som oppositionen höll på att utarbeta. Plattformen borde cirkulera tillsammans med material från CK-majoriteten.

CK vägrade inte bara att publicera plattformen. Man förbjöd också oppositionen att skälva sköta dess spridning. När oppositionen beslutat sig för att ändå själva trycka upp plattformen, genomförde GPU en raid. Incidenten kom att innebära att Preobrazjenskij och Serebrjakov uteslöts ur CK. Machovskij kom dessutom att sättas i fängelse. I plattformen angrep oppositionen Stalin-Bucharin-gruppen för att ha släppt de mot socialismen fientliga klasskrafterna så långt att Sovjetunionen nu stod inför möjligheten av en kapitalistisk restaurering. Man krävde krafttag för att flytta fram arbetarklassens ekonomiska, politiska och kulturella positioner. Man måste aktivera arbetare och fattigbönder till klasskamp och försvar för sovjetmakten. Detta betydde inte bara en kamp mot NEP-mannen och kulaken, utan också mot den byråkrati som höll på att kväva både parti och stat. På den internationella arenan

⁶³ Deutscher, s. 324.

⁶⁴ Deutscher, s. 331.

⁶⁵ North, s. 93.

⁶⁶ North, s. 99f.

⁶⁷ Deutscher, s. 340.

⁶⁸ Deutscher, s. 340.

krävde man slut på den opportunistiska klassarbetspolitiken och ett mobiliserande av arbetarklassen till försvar för freden och Sovjetunionen.⁶⁹

Kampen hade hittills förts så gott som uteslutande inom partiets centrala organ. Organisationen klavbands av sin egen lojalitet mot centralkommitténs majoritet. Det stod också klart framåt hösten att det med den dittills förda taktiken var omöjligt att vinna partimassorna. Oppositionen började organisera sammankomster i Moskvas och Leningrads arbetarkvarter, på vilka man förde ut sin linje. Till den demonstration som skulle hållas på oktoberrevolutionens tioårsdag, beslöt man att gå ut i avgränsade sektioner med egna paroller.⁷⁰ Så skedde också. Sektionerna möttes delvis med våld (enl. Deutscher och de ögonvittnen han citerar, från GPU och militär. Enl. *SUKP(b):s Historia* från folkmassorna).⁷¹ En vecka senare uteslöts Trotskij och Zinovjev ur partiet för att ha anordnat kontrarevolutionära demonstrationer, med sikte på maktövertagande.⁷²

Detta betydde slutet på den Förenade Oppositionen. Kamenev och Zinovjev beslöt sig för att kapitulera. De förklarade sig beredda att sluta med att framföra sin oppositionella linje även om de fortfarande hyste kritik mot ledningen. Den 15:e partikongressen förklarade att den inte kunde acceptera en sådan kapitulation. Vilde Kamenev och Zinovjev in i partiet, räckte det inte med att de förklarade sig villiga att utföra och tala för majoritetens politik; de måste erkänna sitt tidigare tänkande som felaktigt. Den 18:e december kapitulerade de på de nya villkoren. Inte ens då fick de tillträde till partiet, utan måste först genomgå en prövotid på sex månader.⁷³

I stort sett kan man säga att detta var den väg som Zinovjevisterna gick, medan Trotskisterna förklarade sig stödja partiet, vägra bilda nytt parti, men kompromisslöst föra fram sin politik för att få den omfattad av massorna.⁷⁴ Medan zinovjevisterna fick stanna kvar på ovan relaterade villkor, uteslöts trotskisterna och fick en efter en order om förflyttning till någon avlägsen ort i landet. Den 17:e januari 1928 sattes Trotskij på ett tåg med destination Alma Ata.⁷⁵

⁶⁹ Se bil. 4.

⁷⁰ Deutscher, s. 368.

⁷¹ Deutscher, s. 372. *SUKP(b)*, s. 359.

⁷² Deutscher, s. 379. *SUKP(b)*, s. 359.

⁷³ Deutscher, s. 385f.

⁷⁴ Deutscher, s. 384f.

⁷⁵ Deutscher, s. 393.

Del 3: Analys och slutsatser.

I. Sammanfattande karaktäristik av programmen.

A. Moskvaoppositionens linje.

Trotskij's brev av den 8:e okt. finns inte publicerat i sin helhet, men på grundval av de citat som finns hos Carr, Deutscher, Eastman och Schachtman, kan man sluta sig till att de två punkter som behandlas är saxkrisen och regimen i partiet.

Åtminstone en del av orsaken till krisen anser han vara bristen på planering i ekonomin. Trots den 12:e partikongressens beslut om ökande planering genom den statliga planeringskommissionen (Gosplan) togs de flesta ekonomiska beslut av politbyrå utan tillräcklig förberedelse. Även finanspolitiken sköttes spontanistiskt.⁷⁶ Saxkrisen innebar att man förstörde den ekonomiska förbindelsen mellan industrin och jordbruket. Den politik som den s.k. saxkommittén inom partiet hade föreslagit, d.v.s. administrativa prisreduktioner uppifrån, var ett byråkratiskt sätt att lösa problemen och innebar ett steg tillbaka till krigskommunismens misslyckade prispolitik. Vägen till bonden måste i stället gå via arbetaren, d.v.s. metoden att sluta prissaxen måste vara att rationellt planera den statliga industrin.⁷⁷

Den politiska delen av brevet handlade om partiets sätt att fungera. Trotskij kritiserar metoden att utnämna partifunktionärer uppifrån. På det sättet har en funktionshierarki samlat hela kontrollen över partiet i sina händer. Partimedlemmarnas deltagande i politikens utformning var nu helt illusoriskt. Inom apparaten utvecklades alltmer en byråkratisk ideologi.

I stället för denna utveckling kräver Trotskij partidemokratins upprättande. Slutligen deklarerar han att han tänker föra ut diskussionen i partiet.⁷⁸

De 46 plattform.⁷⁹

De 46 menar att bristen på planering i ekonomin är orsaken till den ekonomiska krisen. Symtomen är valutakris, kreditkris, höga priser på industrivaror, låga priser på jordbruksvaror och stora löneskillnader. Felet var alltså inte en felaktig ledning av ekonomin, utan den totala bristen på sådan ledning.

Partiet var delat mellan funktionärer, som skötte apparaten byråkratiskt, och den stora massan av medlemmar som inte deltog i diskussionerna. Medlemmar med kritiska synpunkter i någon fråga vågade inte yttra sig ens i privata diskussioner. Byråkratin utsåg i allt större utsträckning delegater till kongresser och konferenser, vilka hade blivit apparatens exekutiva församlingar. Felet med den diktatoriska regimen som utövades av en fraktion inom partiledningen.

Ledningen måste sammankalla en konferens om dessa frågor med deltagare från oppositionen.

Den nya kursen.⁸⁰

Pamfletten innehåller de artiklar som Trotskij hade införd i Pravda i dec. 1923, fyra nyskrivna artiklar och det öppna brevet till partimötena. Den är därmed det dokument som innehåller oppositionens linje mest utvecklad och nyanserad.

De två huvudpunkter som Trotskij sysselsätter sig med är fortfarande metoderna för att förbättra den ekonomiska situationen samt den tillväxande byråkratismen i partiet. Frågan om

⁷⁶ Carr: *Interregnum*, s. 114.

⁷⁷ Carr: *Interregnum*, s. 115.

⁷⁸ Carr: *Interregnum*, s. 303f.

⁷⁹ Se bil. 1.

⁸⁰ Se bil. 2 och 3

partiet ser Trotskij som uppdelad i två: partiets sociala sammansättning och förhållandet mellan partigenerationerna. Trotskij anger att endast 1/6 av partiets medlemmar är arbetare. I och med maktövertagandet drogs partiet bästa arbetare in i de olika administrativa apparaterna. På det sättet ökar andelen funktionärer i partiet, samtidigt som andelen arbetare i produktionen minskar.

Under en överskådlig framtid måste man räkna med att partiets bästa och ledande medlemmar kommer att vara funktionärer av olika slag. Detta är en viktig källa till byråkratisk ideologi som hotar sprida sig i partiet. Men detta har även att göra med industrins långsamma tillväxt. Framför allt måste partidemokratien realiserats. Partiet får inte ledas diktatoriskt av den grupp som är mest utsatt för byråkratisk påverkan. Byråkratismen är alltså inte en relik från det förflutna som är på väg att försvinna, utan ett i stort sett nytt problem, som har sina rötter i partiets nya uppgifter. Trotskij ser också denna uppdelning av partiet, mellan funktionärer och icke-funktionärer, som sammanfallande med uppdelningen mellan partiets generationer; den äldre generationen, ”det gamla gardet”, som var medlemmar sedan före 1917, är de som står i ledningen för partiet och håller alla ansvariga poster. Den yngre generationen, som anslöt sig efter 1917, utgör den stora massan av partiet och deltar inte i beslutsfattandet. Trotskij menar att endast en fungerande intern demokrati effektivt kan dra in denna stora grupp i partiets arbete. Han angriper dem som hävdar att man först måste höja deras teoretiska och politiska nivå. Detta är ett byråkratiskt, renodlat pedagogiskt sätt att se på saken. Det bästa sättet att höja nivån på medlemmarna vore att låta dem ta politiskt ansvar. Den aktuella uppgiften är alltså att överföra tyngdpunkten för partiets aktivitet från den centrala apparaten till partiets massor.

Innan vi övergår till Trotskijs syn på de ekonomiska frågorna, måste vi klargöra att han betraktar dessa som i viss mening avhängiga partiets sätt att fungera. Partiets uppgift var att leda socialismens uppbygge i Ryssland. Det betydde bl.a. att sköta den ekonomiska planeringen. Partiets funktionssätt var alltså av avgörande betydelse för ekonomins utveckling.

I sina ekonomiska resonemang utgår Trotskij från den aktuella saxkrisen. Vi erinrar oss att denna yttrade sig i höga priser på industrivaror och låga priser på jordbruksprodukter. Trotskij ser som dess orsak framför allt den alltför låga industriproduktionen. Det fanns inte tillräckligt av industrivaror att erbjuda bönderna i utbyte mot dess överskott. Det betydde att krisen hade klara politiska implikationer. Den proletära regimen byggde hela sin existens på upprätthållandet av alliansen med bönderna. Den pågående krisen var ett klart hot mot denna allians. Det privata kapital som fanns i landet, i första hand i form av mellanhänder mellan industrin och byarna, gjorde stora vinster på grund av efterfrågeöverskott på industrivaror. De började nu försöka etablera sig som producenter, genom att hyra industrianläggningar av staten. Dessa elements tillväxt var ytterligare ett hot mot sovjetstaten. De höga priserna på industrivaror gjorde också att endast de rika bönderna genom att köpa dessa varor kunde förbättra sina arbetsmedel. De blev på så sätt ännu rikare, och klassdifferentieringen på landsbygden påskyndades.

Lösningen på dessa problem hette enligt Trotskij *planering*. Uppgiften att lösa saxkrisen kunde endast klaras genom att sänka produktionskostnaderna i industrin. Men tillverkningskostnaderna beror inte bara på organisationen i *en* industri, utan på organisering av hela industrin, av det statliga transportväsendet, av de statliga finanserna och av den statliga handelsapparaten. Ekonomins tillväxt måste ske under samordning med bondemarknaden. Men det fick inte betyda att bondemarknaden skulle leda utvecklingen, och alla andra sektorer bara mekaniskt anpassa sig till denna tillväxt. Den ledande sektorn måste vara den statliga tunga industrin, på vilken det socialistiska uppbygget måste basera sig. Sovjetstaten hade de avgörande instrumenten i ekonomin i sin hand – tung industri, transportväsende, finans och kreditväsende och utrikeshandeln – och måste lära sig använda dessa för att skapa en

omfattande plan. Genom att bringa ekonomins olika sektorer i harmoni med varandra, kunde man effektivt styra dess utveckling. Man kunde också harmonisera den socialistiska sektorn med bondemarknaden, och på det sättet ge ett reellt innehåll till alliansen mellan proletariatet och bönderna. Även en rationell utveckling av jordbruket kunde bara på detta sätt möjliggöras. För att organisera och utveckla en kreditgivningsapparat för jordbruket, måste staten ha en avsevärd kapitalfond. För att producera en sådan, måste industrin gå med vinst, vilket är omöjligt om inte dess delar är effektivt samordnade.

B. Leningradoppositionens linje.

Den källmässiga ställningen för beskrivningen av Leningradoppositionens politiska linje är svag. Den enda källa i egentlig mening som vi haft tillgång till, är Zinovjevs bok *Leninismen*. För övrigt får beskrivningen basera sig på vad de historiska översiktsverken säger om saken.

Det första som blir uppenbart vid ett studium av denna opposition är att den till allra största delen är *negativt* formulerad. Den är snarare en negering av den förda högerpolitiken än ett positivt framställt handlingsalternativ. Man reagerade starkt mot den eftergiftspolitik mot kulakerna och övriga delar av den nya bourgeoisie som Stalin-Bucharigruppen förde. Dessa elements starka tillväxt inom ramen för NEP såg man som ett direkt hot mot den proletära diktaturen. Man vände sig också mot vad man uppfattade som en alltför långsam tillväxt av industriproduktionen. Det gick inte länge att bara sätta gamla anläggningar i funktion och rationalisera dem som fungerande. Man hade kommit till den punkt då man måste börja bygga nya anläggningar i stor skala. Detta såg man som det enda sättet att på lång sikt stärka arbetarklassen och därmed säkra det socialistiska elementets seger. Man förordade också denna politik som det enda sättet att stärka det lägre skiktet av bönderna mot kulakerna. Genom att förse dem med moderna arbetsredskap kunde man effektivisera produktionen. Men detta kunde inte bara ske i stordriftsform, varför man krävde stöd till Kooperationerna på landsbygden. Att partiet inte förde denna politik såg man som ett tecken på att det hade blivit påverkat av det starka tryck man var utsatt för från den nya bourgeoisie. Det var f.ö. Zinovjev som i detta sammanhang introducerade den bekanta tesen att Bucharin var kulakernas politiska representant.⁸¹ Att denna utveckling av partiet hade kunnat ske, ansåg man bero på bristen på demokrati i partiet.

Frågan om demokratin i partiet fanns alltså med som en bärande punkt för Leningradoppositionen, liksom för alla andra oppositionsrörelser. Detta får naturligtvis i första hand ses mot bakgrund av just det faktum att man *var* en opposition, och alltså hade begränsade möjligheter att föra ut sin linje under förhållanden av inskränkta demokratiska rättigheter.

Man kan tillägga att Kamenev och Zinovjev, som själva hade varit i högsta grad drivande bakom utvecklandet av den diktatoriska regimen under kampen mot Moskvaoppositionen, inte precis hade någon strålände taktisk utgångspunkt för sin plädering för partidemokrati.

Emellertid måste man här uppmärksamma, att Leningradmännen sammankopplar denna fråga med frågan om *partiets klassmässiga sammansättning*. Det är nämligen inte frågan om ett pläderande för partidemokrati *i sig*, som ett självändamål, utan vad det rör sig om är hela tiden *arbetardemokrati*. Leningrads partiorganisation var den som hade den största andelen arbetare av alla, och den hade också gott om heroiska proletära traditioner ända sedan 1905. Det är alltså inte konstigt att det är denna organisation som uppmärksammar faran av den fortgående "avproletariseringen" av partiet.

Återkommande krav från oppositionen var att partiet före den 15:e kongressen skulle bestå till 90% av arbetare, och att minst 50% av hela landets arbetare skulle dras in i partiet. I detta perspektiv får frågan om partidemokratin en klassmässig förankring och ett direkt samband

⁸¹ Carr: *Soc. I*, s. 326.

med kampen om den ekonomiska politiken och den allmänna inriktningen av partiets politik; skulle partiet vända ansiktet mot landsbygdens kulaker eller mot städernas arbetare?⁸²

De teoretiska motsättningarna i fråga om NEP:s karaktär och i fråga om socialismen i ett land, blir först i ljuset av dessa mer politiska frågor begripliga.

Vi erinrar oss om att högern, som önskade ytterligare eftergifter för den kapitalistiska sektorn av ekonomin, *teoretiskt* härledde detta ur tesen att NEP var den enda förnuftiga och möjliga vägen till socialismen i Ryssland, och att man sökte bevisa att Lenin hade varit av samma åsikt.

Vidare att vänstern, som var av motsatt åsikt i de politiska frågorna, *teoretiskt* härledde sin linje ur den motsatta tolkningen av NEP:s karaktär, och att vänstern rättfärdigade sin tolkning på samma sätt som högern.

Vi skriver att man *teoretiskt* härledde sin uppfattning ur en framställning av NEP:s karaktär, ty det förefaller föga troligt att man verkligen började med att sätta sig ner och resonera sig fram till vad NEP egentligen innebar, för att sedan på denna grundval bygga upp ett politiskt handelsprogram. I stället torde det verkliga tillvägagångssättet ha varit det omvända, d.v.s. man använde sig av diskussionen om NEP som ett kvasiteoretiskt fikonlöv för bestämda uppfattningar som man redan hyste.

Samma karaktär förefaller diskussionen om socialismen i ett enda land ha haft. Denna kommer vi dock ta upp i samband med den Förenade Oppositionen, då denna debatt får en mer central ställning.

Båda dessa debatter är emellertid exempel på en speciell metod att polemisera, som tycks ha introducerats i stor skala vid denna tid, och som allt sedan dess varit blott alltför vanlig inom den kommunistiska rörelsen. Dess innebörd är, att en tes kan anses bevisad om det går att "styrka" den med om så bara ett enda litet lösryckt citat från någon av någon av marxismens "klassiker". Särskilt Lenin tycks ha utsatts för denna misshandel; man styckar hans verk i smådelar och bygger upp ett arkiv som gör det möjligt att "bevisa" vad som än skulle kunna visa sig vara för stunden fördelaktigt. Metoden förefaller ha få beröringspunkter med marxismen.

Det slutliga intrycket av Leningradoppositionens linje är att den var outvecklad och ibland motsägande, men ändå klart inriktad på arbetarklassens och de fattiga böndernas intressen, eller snarare *mot* kulakerna och den nya NEP-bourgeoisien. Synpunkterna på industrins och jordbrukets utveckling var mycket abstrakta. Man talade i termer av snabbare utveckling, effektivare planering, etc, utan att ytterligare konkretisera sig. Desto mer konkret var man när man kritiserade den förda politiken och dess vådor, vilket styrker uppfattningen att oppositionen snarast hade karaktären av en "proteströrelse".

C. Den Förenade Oppositionens linje.⁸³

Den Förenade Oppositionen inledde sin plattform med att slå fast existensen av den fara för kapitalistisk restauration, vars sociala bas var NEP-bourgeoisien, kulakerna och byråkratin. Medlet för att förhindra en sådan utveckling var en intensifierad klasskamp på den ekonomiska, politiska och kulturella nivån.

Man krävde en ordentlig förbättring av arbetarklassens materiella läge (löner, bostäder, mm.) och kamp mot arbetslösheten. För de arbetslösa måste också de sociala villkoren förbättras; socialförsäkringarna var otillräckliga. Fackföreningarna måste på allvar underställas arbetarna

⁸² Carr: *Soc. II*, s. 129ff.

⁸³ Se bil. 4.

i produktionen och göras till deras kamporgan. På landsbygden krävde man stopp för Stalin-Bucharingruppens pro-kulakiska politik. Man krävde stopp på den fortgående sociala differentieringen genom kollektivisering, stöd till fattigböndernas Kooperationer och en klassmässig kreditpolitik. Man måste politiskt mobilisera lantarbetare, fattigbönder och dem närstående mellanbönder, och rensa ut kulakerna ur bondesovjeterna. Mellanbönderna måste ledas in på vägen mot kollektivisering och teknisk utveckling. Ett viktigt krav var övervältandet av skattebördan från de fattiga till de rikare kulakerna.

En snabbare utveckling av industrin än partiledningen planerat var en bärande punkt. Den socialistiska sektorn måste också stärka sin position alltmer gentemot den kapitalistiska och förkapitalistiska. Vidare slog man fast att partiets försök att genom lagstiftning sänka priserna inte fungerade. Metoden för att uppnå prissänkning var en förbättring av industrins teknik och en ökning av varuutbudet.

Stalin-Bucharins utvecklingsprogram skulle komma att innebära Sovjetunionens undergång. I stället för isolationism och utveckling i ”sköldpaddstempo”, krävde oppositionen ökad handel med utlandet (utnyttjande av komparativa fördelar) och ett snabbare utvecklingstempo i kapplöpningen med de kapitalistiska staterna.

För att kunna genomföra denna offensiv på den ekonomiska nivån, krävdes att man kunde hämta resurser någonstans ifrån. En viktig källa som plattformen anvisar är de rikedomar som kan fås genom en omfördelning av skatterna. Man anvisar en rad potentiella källor som man menar ska kunna möjliggöra den föreslagna utvecklingsgången, parad med en fast inriktning på elektrifiering, rationalisering, osv.

På politikens område kräver plattformen en antibyråkratisk kamp i sovjeterna. Arbetare och fattigbönder skulle mobiliseras i sovjetarbetet. Man måste ta itu med partiets målsättning att statsmakten skulle bli en angelägenhet för varje arbetare. Detta var sättet att bekämpa fiendligt klassinflytande.

Man krävde också en proletarisering av partiets kader. Majoriteten av medlemmarna måste så snart som möjligt bestå av arbetare. Man krävde också en demokratisering av såväl partiet som Komsomol. Plattformen tog också upp Kominterns politik i Kina, vilken man menade var helt opportunistisk. Man föreslog ett brott med Koumintang-högern för att istället uppmuntra arbetarna och bönderna att bilda sovjeter för att därigenom komma att upprätta arbetarnas och böndernas ekonomiska diktatur.

Mot krigsfaran måste partiet föra en hård kamp för freden, samtidigt som man illusionslöst förberedde sig på krig. I dessa ansträngningar kunde man inte förlita sig på ett förbund med socialdemokraterna, som skulle förråda arbetarklassen vid första bästa tillfälle. Medlet var i stället antikapitalistiska arbetarfronter för freden och Sovjetunionens försvar.

Plattformen avslutas med uppmaning till kamp mot det småborgerliga och borgerliga inflytandet i partiet och med parollerna: Mot opportunisten!, Mot splittring!, För det leninistiska partiets enhet!

II. Jämförelse mellan oppositionernas linjer.

De olika oppositionerna är mycket olika utvecklade vad gäller konkretion och teoretisk motivering av olika frågor. Vi kommer också att finna att det föreligger mera grundläggande skillnader dem emellan.

1923 års opposition är åtminstone till en början i hög grad negativt formulerad. De 46 Brev är en preliminär kritik av den förda politiken. Det är egentligen först i Trotskijs verk från 1923-24 som man kan skönja konturerna till en alternativ politik: ökad planering av ekonomin, hårdare satsning på industrisektorn, medveten kamp mot de kapitalistiska elementen, kamp

mot partiets och statens byråkratisering. Vad jordbruket beträffar, så har han däremot endast allmänna synpunkter om förbättring genom större tillgång till industriellt tillverkade moderna redskap. Det finns inte i dessa dokument några antydningar till strukturella förändringar (kollektivisering).

Medan 1923 års opposition alltså sysslar ganska lite med politiken på landsbygden, så verkar denna ha varit själva utgångspunkten för Leningradoppositionen 1925. Här har vi emellertid att göra med den verkligt spontana ”proteströrelsen”. Vad man formulerar är en negering av den kulakvänliga politik som bedrevs. Man har också en svag antydning till medvetande om nödvändigheten att omstrukturera jordbruket, då man kräver stöd till kooperationsrörelsen på landsbygden. Genom våra källor är det dock omöjligt att fastställa om man avsåg konsumtions- eller produktionskooperativ.

Rent allmänt så står i alla fall Leningradmännen för en intensifierad klasskamp mot kulakerna på landsbygden. På denna punkt måste man säga att zinovjevisterna är mera konkreta och uttalade än Moskvaoppositionen var. Detta skulle dock kunna förklaras av att partiledningen förde en mera uttalad prokulakisk politik 1925 än 1923. För en sådan tolkning talar t.ex. Dobb och Nove, då de kallar just året 1925 för ”NEP:s höjdpunkt”.⁸⁴

Vad beträffar industrisektorn, så har man inget resonemang som i konkretion kan jämföras med Trotskij's plädering för ökad planering 1923. Man tycks dock ha haft en viss medvetenhet om behovet av ökad satsning på denna sektor.

Det verkar inte heller som zinovjevisterna omfattat samma syn på byråkratin och partidemokratin som trotskisterna. Det enda man tar upp om partiets struktur är kravet på proletarisering av kadern. För det första var ju Kamenev och Zinovjev i ledningen för just den regim som Trotskij angav för byråkratism 1923-24. När denna sprack, och Kamenev och Zinovjev tog upp kritiken av Stalin, så var det ingen egentlig teori om byråkratiseringen som lades fram. Efter konstateringen att Stalin samlat mera makt än vad han kunde sköta, krävde man garanti för fortsatt kollektivt ledarskap och ökad demokrati i partiet. Man kan inte låta bli att undra om den kritiken inte är en direkt funktion av zinovjevisternas kapitulerande, medan trotskisterna stannade utanför på olika bedömningar av regimen från de båda oppositionsfraktionerna.

Zinovjev var en drivande kraft i skapande av Leninkulten, d.v.s. en dogmatisering av marxismen. Zinovjev var också talesman för den byråkratiska partiteori som uttrycks i hans beryktade ord: ”varje avvikelse är en mensjevnikisk avvikelse”. Det finns givetvis ett samband mellan dogmatismen och den byråkratiska linjen i organisationsfrågan.

I den *Förenade Oppositionens plattform* (publicerad på svenska i *Det verkliga läget i Ryssland*) utvecklas den kritik som Moskva och Leningradoppositionerna framställt. Plattformen är ett förslag till en alternativ väg för Sovjetryssland. Här finns klart uttalade krav på ökad och snabbare industrialisering, lantushållningens gradvisa kollektivisering, kamp mot kulaker, NEP-män och byråkrater, en vänstervridning av Kominterns politik osv. Motsättningarnas mognad resulterar i en klarare och mer avancerad analys än tidigare. Hur avspeglas då motsättningarna mellan zinovjevister och trotskister i plattformen? En intressant passus återfinns under rubriken *Verkliga och Föregivna motsättningar*, där man tar avstånd från ”trotskismen” och förklarar att Trotskij i alla principmotsättningar mot Lenin hade fel, speciellt i bondefrågan. I avsnittet om Kina förs parollen om arbetarnas och böndernas demokratiska diktatur fram. Detta förefaller ganska underligt med tanke på att Trotskij ett par år senare i t.ex. *Den permanenta revolutionen* och *Problems of the Chinese Revolution*, förklarar sig fortfarande stå för allt väsentligt i teorin om den permanenta revolutionen, och att den gammalbolshjevikiska parollen om arbetarnas och böndernas demokratiska diktatur var

⁸⁴ Dobb, s. 177f. Nove, s. 96f.

alltför suddig och för länge sedan spelat ut sin roll.⁸⁵ Enligt Deutscher stödde Zinovjev och Kamenev partiledningens Kinapolitik gentemot Trotskijs paroll om proletär diktatur.⁸⁶

Allt detta tyder på att plattformen antingen är en kompromiss eller att zinovjevisterna i fraktionsdisciplinens namn tvingat igenom ovan berörda formuleringar. Vissa avsnitt bär också den Zinovjevska Lenindogmatismens prägel.

Vi har fått det intrycket, att medan Moskvaoppositionen på ett ganska teoretiskt sätt sökte ett brott med ledningens linje, Leningradoppositionen åtminstone till en början präglades av en spontan reaktion mot kulak- och NEP-mannafaran. Avsaknad av en verklig teori om byråkratin kan också förklara zinovjevisternas kapitulation. Kampen mellan Stalin och Bucharin höll just på att blossa upp, och zinovjevisterna önskade göra vad de uppfattade som sin plikt – att kämpa på Stalins sida mot Bucharin.

Frågan är om inte mycket av olikheten mellan Zinovjev och Trotskij i deras kritik av ledningens politik betingas av skilda uppfattningar om den sociala grunden för denna. Zinovjev skjuter in sig på Bucharins kulakvänliga politik och på Stalin på grund av denna stöder Bucharin. När Stalin tar upp kampen mot Bucharin, så finns det inte längre något utrymme för någon zinovjevism. Trotskij tar från början kamp på frågan om byråkratin. Även trotskisterna såg bucharinismen som huvudfaran och var beredda att samarbeta med Stalin för att krossa kulakerna, men inte på de villkor som stalinisterna ställde.

För zinovjevisterna var byråkratin en fara i den mån den förde en mot de kapitalistiska elementen följsam politik. För trotskisterna var byråkratin *i sig* en fientlig social kraft.

⁸⁵ Trotskij formulerade teorin för den permanenta revolutionen i början av 1900-talet, då den ryska socialdemokratin stod inför uppgiften att formulera en strategi för revolutionen. Mensjevikerna menade att revolutionen skulle vara en borgerlig sådan, och att den därför måste ledas av den liberala bourgeoisie. Socialdemokraterna skulle försvara arbetarnas särintressen men på intet sätt delta i en regeringsbildning. Lenin formulerade bolsjevikernas strategi i det han fastslog att borgarklassen, på grund av betingelser som vi inte går in på här, var disponerad för kompromisser med tsarismen och att socialdemokraterna därför måste mana arbetarna att i förbund med bönderna ta ledningen i revolutionen. Revolutionen skulle vara borgerlig, men den måste för att inte kompromissas bort genomföras under arbetarnas och böndernas revolutionärt demokratiska diktatur. Detta var det enda sättet att säkra en borgerligt demokratisk republik. Först om det västerländska proletariatet, inspirerat av kampen i Ryssland reste sig, kunde den ryska revolutionen slå in på en socialistisk väg. Trotskij menade att Lenin hade rätt gentemot mensjevikerna när han slog fast att borgarklassens svaghet och oförmåga att genomföra sin egen revolution. Men till skillnad från Lenin, menade han också att proletariatet, när det satt sig i ledningen för den borgerligt demokratiska revolutionen, kunde och måste gå vidare och inleda den socialistiska revolutionen.

Trotskij menade alltså, till skillnad från Lenin, att det ryska proletariatet kunde inleda den socialistiska revolutionen innan västerns arbetare tagit makten. Däremot menade han att revolutionen skulle gå under om den inte följdes av revolutionen i Europa.

Lenin reviderade så småningom sin syn, och framlade i de s.k. aprilteserna 1917 en syn på revolutionen som i allt väsentligt sammanföll med Trotskijs.

I denna framställning har vi bara tagit upp en aspekt på revolutionens permanens. Teorin om den permanenta revolutionen innehåller i själva verket ytterligare två. Det rör dels den socialistiska revolutionens permanenta karaktär som sådan, d.v.s. från upprättandet av proletariatets diktatur till det socialistiska samhällets fullständiga konsolidering, dels revolutionens permanenta karaktär på den internationella arenan, d.v.s. villkoren för revolutionens internationella spridning och omöjligheten av att bygga det fullständiga socialistiska samhället inom nationella ramar.

För den intresserade kan vi hänvisa till Trotskij: *Den permanenta revolutionen* eller tvåbetygsuppsatsen *Den Permanenta Revolutionen* hos Marx/Engels, Trotskij och Lenin. Båda återfinns i litteraturförteckning i denna uppsats.

III. Partiledningens syn på oppositionen

I detta kapitel kommer vi att redovisa några av partiledningens vanligaste uttalanden om de respektive oppositionerna. Dessa kommer vi att ställa emot resultatet av vår tidigare undersökning av oppositionernas linjer.

Uttalandena har vi hämtat från verk av Stalin, skrivna under kampen mot oppositionerna, samt från *SUKP(b):s Historia* från 1938, som summerar den segrande gruppens omdömen om oppositionerna. Det urval av uttalanden som vi har gjort, har i hög betingats av framställningen hos Deutscher och Carr. Vissa speciella frågor, t.ex. socialismen i ett enda land, tas upp först i samband med den Förenade Oppositionen 1926-27, trots att de kan ha uppkommit tidigare. Anledningen är att de får en mera konkret betydelse och central ställning först 1926-27.

A. Synen på Moskvaoppositionen.

”Den ’permanent revolutionen’ är inte blott och bart en undervärdering av bonderörelsens revolutionära möjligheter. Den ’permanent revolutionen’ är en sådan undervärdering av bonderörelsen, som leder till *förnekande* av den leninistiska teorin om proletariats diktatur.”⁸⁷

”I sin förklaring spådde de (46) svår ekonomisk kris och sovjetmaktens undergång samt krävde frihet för fraktioner och grupperingar som den enda utvägen ur läget.”⁸⁸

”Trotskisterna reste inga som helst konkreta frågor om industrins eller lantbrukets förbättring, om förbättring av varuomsättningen i landet, om förbättring av de arbetandes läge. Ja, de intresserade sig inte ens för dessa frågor. De intresserade sig för en sak: att begagna sig av Lenins frånvaro, återupprätta fraktionerna inom partiet och försätta partiets grundvalar och dess CK i gungning.”⁸⁹

”Konferensens (den 13:e, jan.-24) utdömde den trotskistiska oppositionen och förklarade att partiet i densamma hade att göra med en *småborgerlig avvikelse från marxismen*.”⁹⁰

I ovanstående citat framställs de vanligaste uttalandena om denna opposition. De går alltså ut på:

man underskattar bönderna

man förnekar Lenins teori om proletariats diktatur

man krävde fraktionsfrihet

man intresserade sig inte för förbättring av industri, jordbruk, varuomsättning eller de arbetandes läge

man intresserade sig bara för att säga att partiet i gungning

man var en småborgerlig avvikelse.

Trotskij utgår 1923-24 i sina ekonomiska resonemang hela tiden från nödvändigheten att upprätthålla den politiska alliansen med bönderna. Metoden var att anpassa övriga sektorer så att de effektivt kan serva jordbrukssektorn, d.v.s. motsvara efterfrågan på industrivaror. Där- emot menar oppositionen att jordbrukssektorn inte får vara den ledande, den bestämmande för ekonomins utveckling. Man var ute efter att bygga socialismen, vilket krävde koncentration på den tunga industrisektorns uppbygge. Vi kan alltså inte finna det med sanningen överens- stämmande att oppositionen, i perspektivet av socialistiskt uppbygge, underskattade betydelsen av bönderna, ekonomiskt och politiskt.

⁸⁷ Stalin, *Leninismens problem*, s. 120.

⁸⁸ *SUKP(b):s Historia*, s. 334.

⁸⁹ *SUKP(b):s Historia*, s. 334f.

⁹⁰ *SUKP(b):s Historia*, s. 336.

Hela Moskvaoppositionen politiska resonemang syftar, efter vad vi kunnat finna, till att *stärka och befästa* proletarietets klassdiktatur. Det är möjligen *metoderna* för detta man skulle kunna diskutera.

Vad Trotskij och de 46 sysslar med, är att *förklara* betingelserna för fraktioners uppkomst. Dessutom *konstaterar* man att det *faktiskt* är en fraktion som utövar makten. Att söka förklara uppkomsten av cancersvulster, kan vi inte finna vara ekvivalent med att *rättfärdiga* dess existens. Se f.ö. 1926-27 detta kap.

För vederläggning av denna tes torde det vara tillräckligt att hänvisa läsaren till de bilagor vi har bifogat till uppsatsen.

Att oppositionen *bara* skulle ha intresserat sig för att sätta partiet i gungning, anser vi oss genom det föregående ha vederlagt. Däremot kan man möjligen ge denna tes rätt i en mening. Om man nämligen menar med detta avser att oppositionens existens och innehållet i dess politik var ett faktiskt hot mot "lugnet" i partiet och mot den ledande gruppens fortsatta diktatur, så måste vi denna gång instämma.

Denna tes kommer vi ta upp i kap. IV i denna avdelning, då vi ska försöka belysa problemet med oppositionens klasskaraktär.

B. Synen på Leningradoppositionen.

*SUKP(b):s Historia*s beskrivning av Leningradoppositionens karaktär är ganska avslöjande för vilken typ av historieskrivning vi har att göra med.

Man slår fast att "Zinovjevmannen" Sokolnikov på 14:e (?) partikongressen lade fram en plan för ekonomisk utveckling, vars innebörd var att Sovjetunionen skulle koncentrera sig på agrarproduktion och importera maskiner.

"Att godkänna denna plan betydde att förvandla vårt land till ett hjälplöst agrariskt, jordbrukande bihang åt den kapitalistiska världen, att lämna det vapenlöst och svagt gentemot de omringade kapitalistiska staterna samt sist och slutligen, gravlägga socialismens verk i Sovjetunionen."⁹¹

SUKP(b):s Historia bygger upp hela sin argumentation mot Leningradmännen utifrån Sokolnikovs plan. Men som läsaren minns från historiken i del II, var Sokolnikovs beröringspunkt med oppositionen begränsad till "de fyras plattform", som uppenbarligen enbart innehöll krav på fri diskussion inför kongressen.

I själva verket var Leningradmännens ekonomiska linje direkt motsatt Sokolnikovs!!

Genom att referera Sokolnikovs förslag, och sedan påstå att detta var oppositionens linje, kan man bekvämt avfärda oppositionen som högeravvikare!

Det är som bekant inte särskilt svårt att polemisera mot en motståndare om man själv får hitta på dennes argument. Som framgått av vår beskrivning av Leningradoppositionen, stod den för en oartikulerad anti-kulaklinje och för stärkande av proletarietets och socialismens positioner. Detta framgår kanske också av detta citat ur Stalins svar till oppositionen på 14:e kongressen:

"Vad vill de i själva verket ha av Bucharin? De begär kamrat Bucharins blod. Det är vad kamrat Zinovjev kräver när han i sitt avslutande tal skärper Bucharin-frågan. Kräver ni kamrat Bucharins blod? Vi kommer inte att ge er detta blod, var så säkra på det."⁹²

På kongressen tillbakavisade Stalin-Bucharingruppen oppositionens farhågor angående NEP:s utveckling och bondefrågan.

⁹¹ *SUKP(b):s Historia*, s. 348.

⁹² Carr: *Soc. II*, s. 158.

Anledningen till att *SUKP(b):s Historia* inte tar upp några andra argument mot Leningradmännen än bluffen om Sokolnikov, är naturligtvis att de argument som faktiskt användes var Bucharingruppens argument. Dessa ville knappast Stalinfraktionen kännas vid 1938.

C. Synen på den Förenade Oppositionen.

”Socialismen i ett enda land”.

Partiledningen förde 1925 fram tesen om socialismen i ett enda land. Som paroll är den minst sagt mångtydig. Den kan betyda a) möjligheten att göra socialistisk revolution (proletärt maktövertagande) i ett land, b) möjligheten av att bygga upp det socialistiska samhällssystemet i ett land, eller c) möjligheten av att fullborda byggandet av socialismen i ett land d.v.s. *kommunismen*.

Det står fullkomligt klart att partiledningen med sin paroll menade det sista.

”Vi bygger och kan slutföra uppbygget av socialismens grundval i SSSR.”⁹³

”Vad innebär möjligheten av socialismens seger i ett land? Det innebär möjligheten att lösa motsättningen mellan proletariatet och bönderna med hjälp av vårt lands inre krafter; möjligheten för proletariatet att erövra makten och utnyttja denna makt till att uppbygga det fullständiga socialistiska samhället i vårt land, med sympati och understöd av andra länders proletariat men utan att den proletära revolutionen först segrat i andra länder”.⁹⁴

Man har en reservation: det är omöjligt att trygga socialismens fullständiga *slutgiltiga* seger i ett land. Men den faktor som omöjliggör detta är enbart bristen på garanti mot utländsk intervention.

Det är mot denna uppfattning om socialismen i ett land som vänsteroppositionen polemiserar. Ofta möter man dock argument som går ut på att t.ex. Trotskij skulle ha förnekat möjligheten att bygga socialismen i ett land enligt version a) och framförallt b). Även t.ex. Stalin använde parollens oklarhet och gled med den när det passade.

Överhuvudtaget måste man konstatera att diskussionen, såsom den fördes, troligtvis bidrog mera till oklarhet än klarhet. Om man enbart utgår från diskussionen om socialismen i ett land som den fördes av Stalin-Bucharingruppen, lär man inte bli mycket klokare. Man måste i stället söka sig till de politiska linjer och teorier som tesen om socialismen i ett land och oppositionens förnekande av den var ett uttryck för. Att utförligt belysa diskussionen kan det inte bli tal om här, det skulle fordra ytterligare en uppsats. Vi kan här bara skissera huvudlinjerna.

Man möter ofta uppfattningen att Trotskij skulle ha förordat något slags samtidig, för alla länder gemensam socialistisk revolution. Detta skulle ha varit den enda möjligheten för den att lyckas. Det visar sig också vid studiet av diskussionen att Josef Stalin själv kunde ge en sådan version av oppositionens linje:

”Från praktisk synpunkt sett har vi att göra med två linjer. Den ena linjen är den som förs av vårt parti, vilket manar proletäerna i enskilda länder att förbereda sig till den kommande revolutionen, vaksamt följa händelsernas gång och vara redo att under gynnsamma omständigheter självständigt bryta igenom kapitalets front, överta makten och försätta världskapitalismens grunder i gungning. Den andra linjen är den som följes av vår opposition, vilken utsår tvivel beträffande det ändamålsenliga i att självständigt bryta igenom den kapitalistiska fronten och uppmanar proletäerna i enskilda länder att avvakta det ’allmänna avgörandets stund’.”⁹⁵

⁹³ Stalin: *Än en gång...* s. 124.

⁹⁴ Stalin: *Leninismens problem*, s. 195.

⁹⁵ Stalin: *Än en gång...* s. 108.

Hur stod då oppositionen till frågan om maktövertagandet i ett land? Låt oss bara ta några citat, först av Zinovjev:

”Att proletariatet i ett enda land erövrat den politiska makten är redan en stor seger för socialismen, och i detta fall är det en seger för den proletära revolutionen. Men därmed vill vi ingalunda säga att ens en sådan seger för den proletära revolutionen som att proletariatet erövrat den politiska makten redan innebär socialismens slutgiltiga triumf.”⁹⁶

”Härav följer att de proletära revolutionärerna som arbetar på att förbereda den internationella revolutionen inte bör uppskjuta proletariatets revolutionära ingripande i ett land (om omständigheterna är gynnsamma för detta ingripande) i väntan på att arbetarklassen ska kunna ingripa samtidigt i en rad länder. Efter att ha vunnit segern i ett land måste proletariatet i detta land göra allt för att stödja och utveckla den internationella revolutionära rörelsen...”⁹⁷

Och Trotskij:

”Den marxistiska doktrinen som förutsätter att den socialistiska revolutionen endast kan börja på en nationell bas samtidigt som socialismens fullbordande i ett land är omöjligt...”⁹⁸

”Att inget land i sin kamp bör ”vänta” på de andra är en elementär tanke, som det är nyttigt och nödvändigt att upprepa för att inte idén om en parallell internationell aktivitet skall utbytas mot idén om avvaktande internationell inaktivitet.”⁹⁹

Det känns för övrigt genant att med citat behöva belägga att oppositionen inte stod för en den ”avvaktande internationella inaktivitetens” linje.

Man kan ju rent allmänt påpeka att Trotskij faktiskt ledde uppror i ett land vid ett flertal tillfällen, veterligen utan att invänta världsrevolutionen.

Att oppositionen skulle ha spridit defeatism och pessimism omkring sig, och menat att man måste vänta med uppbygget av socialismen tills revolutionen i väst inträffat, lyckas Stalin också antyda:

”Ty vad betyder det att göra socialismens uppbygge i vårt land beroende av ’direkt statligt stöd från det europeiska proletariatet’?”...”Ställer inte denna Trotskijs formel i utsikt ett uppgivande steg för steg av våra positioner till de kapitalistiska elementen i vår hushållning och därefter i utsikt att vårt parti avstår från makten ifall den segerrika revolutionen i väster fördröjs?”¹⁰⁰

Vi kan börja med att hänvisa till den sammanfattning av Förenade Oppositionens plattform som bifogats uppsatsen. Där visar det sig att oppositionen ansåg att Stalin-Bucharingruppens linje innebar en för långsam industrialisering, en för långsam kollektivisering, en för långsam utvidgning av den socialistiska sektorn, till och med att den förda politiken innebar de antisocialistiska krafternas frammarsch. Det är alltså oppositionen som trycker på för att påskynda uppbyggandet av socialismen. Att påstå att partiledningen ville bygga socialismen, medan oppositionen skulle ha velat bromsa, är att vända upp och ned på verkligheten. Det kan bara förstås som okunnighet eller lögnaktighet. Frågan var i själva verket: Kunde socialismens fullständiga seger nås i Sovjetunionen utan en världsrevolution? Detta hävdade Stalin-Bucharingruppen. Oppositionen menade att detta var en omöjlighet. Zinovjev skrev i *Leninismen*:

”För att bättre göra reda för hur frågan är ställd hos oss i SSRU 1925 måste man skilja mellan två saker. För det första: Möjligheten att bygga socialismen, vilken naturligtvis är tänkbar inom ett lands gränser. För det andra: Det slutgiltiga upprättandet och befastandet av den socialistiska ordningen, d.v.s. förverkligandet av

⁹⁶ Zinovjev: *Leninismen*, s. 186.

⁹⁷ Zinovjev, s. 197.

⁹⁸ Trotskij: *Den permanenta revolutionens epok*, s. 131.

⁹⁹ Trotskij: 1917, citerat i Stalin: *Än en gång...*, s. 32.

¹⁰⁰ Stalin: *Än en gång...*, s. 118.

den socialistiska ordningen, av det socialistiska samhället, övergången till kommunismens andra, högre stadium. Är en sådan slutgiltig seger för socialismen möjlig i ett land? Det är den frågan som måste lösas.”¹⁰¹

”...socialismens slutgiltiga seger är omöjlig inom ett enda lands ramar och det är endast i internationell skala som socialismen kommer att fullständigt besegra kapitalismen.”¹⁰²

Oppositionen utgick från följande resonemang: Kapitalismen har i sitt imperialistiska stadium utvecklats till ett system som håller på att spränga nationalstatens ramar. Det existerar idag en världsekonomi. På grund av den internationella arbetsfördelningen kan inget land utvecklas utan hänsyn till den internationella strukturen. Socialismen, som är det system som uppstår ur kapitalismens motsättningar kan naturligtvis inte gå tillbaka till en nationell isolerad ekonomi. I stället måste socialismen utveckla produktivkrafterna i enlighet med de oändligt mycket större förutsättningar för framåtskridande som detta system bär på. Men det betyder att socialismen aldrig kan segra (i meningen definitivt omöjliggöra kapitalistisk restauration) i ett enda land. Eftersom produktivkrafterna och produktionen tagit en internationell karaktär, måste naturligtvis socialismen planeras internationellt. Omöjligheten för socialismen att segra i ett land gällde alltså även de mest utvecklade länderna. I fallet Ryssland *tillkom* det faktum att landet var relativt efterblivet och småproduktionen ännu det dominerande produktionssättet. Oppositionen var övertygad om att världskapitalismen inom en relativt nära framtid skulle försöka krossa Sovjetunionen. Mot bakgrund av landets efterblivenhet, var enda räddningen att proletarietet i väst vägrade delta i en aktion mot den proletära staten. I princip betydde det att den enda garanten för att sovjetstaten inte skulle krossas, var revolutionen i väst. Det var alltså i själva verket frågan om kommunismens seger i ett enda land, och inte huruvida man skulle börja bygga socialismen. Stalin attackerade t.o.m. oppositionen för att vilja bygga socialismen utan att tro på dess seger.

”Utan denna möjlighet är det socialistiska uppbygget ett bygge utan perspektiv, ett bygge utan förvissning om att socialismen ska kunna fullbordas. Man kan inte bygga upp socialismen utan att vara förvissad om att den kan byggas färdig, utan att vara förvissad om att vårt lands tekniska efterblivenhet inte är ett oöverstigligt hinder för det fullständiga socialistiska samhällets uppbygget. Att förneka denna möjlighet betyder att inte tro på det socialistiska uppbyggets sak, att avvika från leninismen.”¹⁰³

”Att bygga socialismen utan möjlighet att bygga den färdig, att bygga fast man vet att man inte kan bygga färdigt, i en sådan orimlighet har Zinovjev hamnat.”¹⁰⁴

Vi ser att Stalin attackerar Zinovjev för att vilja bygga socialismen utan att *tro* på dess slutgiltiga seger i ett isolerat SSSR. Motsättningen gällde tydligen inte alls vilken politik man ville föra, utan vilken *tro* (!) man hade. Vad ”tro” har med analys av socialismens objektiva betingelser att göra är svårt att säga.

Stalin-Bucharingruppens argument i diskussionen med den Förenade Oppositionen begränsar sig tyvärr till en stor del till allmänt resonemang om socialism i ett enda land samt attacker på rent organisatorisk nivå (oppositionen bryter mot 10:e kongressens förbud mot fraktioner). Frågan om socialismen i ett land har redan berörts. I den 1938 publicerade *SUKP(b):s Historia* fastslår man att ”...Trotskij, Rakovskij, Radek, Krestinskij, Sokolinikov och andra redan länge varit folkfiender och spioner värvade av det utländska spionaget att Zinovjev, Kamenev, Pjatakov och andra redan höll på att knyta förbindelser med Sovjetunionens fiender i de kapitalistiska länderna för att ’samarbeta’ med dem emot sovjetfolket.”

Man hade alltså blivit djärvare 1938.

Vad Förenade Oppositionens plattform beträffar, erkänner man i den officiella partihistoriken att den framförde krav på snabbare industrialisering, kollektivisering och enhet i partiet, men

¹⁰¹ Zinovjev: *Leninismen*, s. 191.

¹⁰² Zinovjev: *Leninismen*, s. 197.

¹⁰³ Stalin: *Leninismens problem*, s. 195.

¹⁰⁴ Stalin: *Leninismens problem*, s. 197.

det var bara dubbelspel. I själva verket skulle man ha menat tvärt om. Så kunde man givetvis skriva 1938 när man kunde vara tämligen säker på att slippa genmäle. I ”Än en gång...” från 1926 var Stalin tvungen att gå försiktigare fram. Förutom den redan relaterade frågan om socialismen i ett land, berör han oppositionens syn på bönderna, fraktionsbildning och partiets enhet.

”Men oppositionen som inte tror på möjligheten att dra med bönderna i uppbygget av socialismen och synbarligen antar att industrialiseringen ska kunna genomföras genom åtgärder som är till men för böndernas huvudmassa glider in på de kapitalistiska industrialiseringsmetodernas väg, vägen att betrakta bönderna som ’koloni’ och ’utsugnings’objekt för den proletära staten och föreslår sådana åtgärder för industrialiseringen (ökat skattetryck på bönderna, höga försäljningspriser på industrivaror, mm.) som endast är ägnade att rubba förhållandet mellan industrin och bondehushållningen, undergräva fattig och mellanböndernas ekonomiska läge och ödelägga själva grunderna för industrialiseringen.”¹⁰⁵

Detta är exempel på versionen av oppositionen som vill utsuga bönderna. Låt oss se hur oppositionen lägger fram saken i sin plattform. Om vi tittar på avsnittet ”agrарfrågan och dess socialistiska uttydning” i bil.4, finner vi att oppositionen för det första inte behandlar ”bönderna” som en homogen klump, utan visar på deras fortgående differentiering i kulaker, mellanbönder, fattigbönder och längst ner lantproletariat. I plattformen ställer man krav på att stoppa den ökande differentieringen, beskära kulakernas andel, mobilisera fattigbönder och lantarbetare i klasskamp och stärka banden med mellanbönderna.

”Endast ett riktigt beaktande av lantarbetarnas ställning, endast en politik som stöder sig på de fattiga bönderna och deras union med mellanbönderna, endast en bestämd kamp mot kulakerna, endast en industrialiseringens politik, endast en klassoperationens och klasskreditsystemets politik kunna möjliggöra att mellanbönderna gå till arbete på ett socialistiskt uppbygge av lantushållningen.”¹⁰⁶

”...bilda dessa mellanbönder till antalet ännu alltjämt den största gruppen på landsbygden. Att nu bringa dessa mellanbönder över till den socialistiska agrarpolitiken är ett av den proletära diktaturens huvudproblem. Men om man sätter sitt hopp till de välbärgade bönderna, förlitar man sig på en ytterligare sönderdelning av detta mellanskikt.”¹⁰⁷

”Partiets måste under alla omständigheter befördra mellanböndernas ekonomiska utveckling genom en klok prispolitik beträffande spannmål genom utvidgning av krediter och alla kooperativa företag, genom en välbetänkt och så småningom fortgående överföring av denna talrika grupp till det maskinella och kollektiva storjordbrukets fördelar.”¹⁰⁸

”Partiets uppgift gentemot kulakklassens tillväxt måste bestå i ett allsidigt begränsande av dess utsugningssträvanden. Vi får inte längre tåla några avvikelser från den artikel i vår författning som nekar alla vinsttagande klasser valrätt inom sovjeterna. Följande anstalter är nödvändiga: Ett skärpt progressivt skattesystem, statliga lagar till skydd för lönearbetet och till reglering av lantarbetarnas löner, en verklig klasspolitik i fråga om fördelning och utnyttjande av jord och likaledes i fråga om landsbygdens förseende med traktorer och andra redskap.”¹⁰⁹

”En mycket större summa skulle beviljas för bildande av sovjeter och kollektivjordbruk.”¹¹⁰

”Det bestående systemet med en allmän skatt på landet borde ändras därhän att 40-50% av de fattigaste bondefamiljerna helt befriades från skatt, men utan att denna minskning utjämnades genom en högre beskattning av den stora massan mellanbönder.”¹¹¹

Oppositionen såg inte bönderna som en enhetlig grupp. Kulaken utgjorde en fara för sovjetregimen, lantarbetaren och fattigbonden sågs som delar av regimen grundval. Utgången av kampen berodde på om man kunde vinna mellanbonden. Kampmedel var skattepolitik, kreditpolitik och kollektivisering. På den politiska nivån måste sovjeterna

¹⁰⁵ Stalin: *Än en gång*, s. 46f.

¹⁰⁶ *Det verkliga läget*, s. 40.

¹⁰⁷ *Det verkliga läget...*, s. 40.

¹⁰⁸ *Det verkliga läget*, s. 41.

¹⁰⁹ *Det verkliga läget*, s. 42.

¹¹⁰ *Det verkliga läget*, s. 43.

¹¹¹ *Det verkliga läget*, s. 43.

avkulakiseras och bli verkliga instrument för de utsugna klasserna. Detta är också den syn på bondefrågan som Deutscher och Carr tillskriver den Förenade Oppositionen. Efter vad vi kan förstå är Stalins version av oppositionens bondeprogram således fullständigt felaktig. En anklagelse som ofta återkommer, är att Trotskij och Zinovjev skulle ha förespråkade fraktioner i partiet. Det gäller inte enbart det faktum att de bildade en fraktion. Speciellt Trotskij skulle dessutom ha haft en *teori* om fraktionernas berättigande.¹¹²

Denna fråga tas från partiledningens sida upp på ett mycket opolitiskt sätt. Man talar aldrig om det politiska innehållet, betingelserna för fraktioner, o.s.v. Man får den uppfattningen att Trotskij skulle ha burit på någon pervers böjelse att i alla lägen bilda fraktioner.

Ett kapitel i den av Trotskij i jan. 1924 utgivna broschyren *Den nya kursen*, har rubriken ”Grupper och fraktionsbildningar”. I denna söker han ge en mera genomarbetad syn på problemet med fraktioner. Motsättningar i partiet kan enligt Trotskij förklaras dels med förekomsten av olika sociala intressen i landet, och dels av att den komplicerade situationen ger upphov till olika förslag till ett problems lösande. I det förra fallet kan det alltså vara fråga om klassmotsättningar, i det senare är detta inte fallet. Möjligheten av klassmotsättningar i partiet härrör bl.a. från det faktum att det kommunistiska partiet är det enda tillåtna. Frågan är: hur ska man förhindra att motsättningarna utvecklas till fraktionsbildningar? Trotskij menar att huvudorsaken till att disciplinerade kommunister kan se sig tvingade att bilda fraktioner, ligger i den byråkratiska partiregimen. Genom att stämpla varje kritik som en avvikelse, tvingar byråkratin de kritiska att bilda organisationer inom organisationen.

Oförmågan att lösa motsättningarna på ett lämpligt sätt leder till fraktionsväsende. Att trycka ned all kritik, fördöma varje avvikande mening är i själva verket en avvikelse som tjänar proletarietets klassfiender.

Detta betyder alltså inte att Trotskij *försvarar* fraktionsbildningar i allmänhet. Att förklara betingelserna för en sjukdoms uppkomst är inte att acceptera den. Men i stället för att i största allmänhet fördöma fraktionsbildningar, visar han en väg att förebygga ”sjukdomen”. Partiledningen måste lära sig lyssna till partimassorna och slopa den misstänksamma attityden till all kritik. Den byråkratiska regimen måste bekämpas till förmån för en verklig partidemokrati. Detta menar Trotskij är det riktiga sättet att förhindra fraktionsbildningar.

De ovan relaterade synpunkterna, som alltså framfördes så tidigt som 1924, är grundläggande, och han återkommer i olika konkreta sammanhang till dem. När Trotskij själv bildade fraktioner innebar det att han såg det som den enda möjligheten på grund av ledningens sätt att behandla motsättningarna. Trotskij hade alltså en ”fraktionsteori”, men inte som Stalin påstod en teori för att legitimera fraktioner, utan om deras betingelser och för hur man skulle kunna förhindra att motsättningar tog sig detta organisatoriska uttryck.

Nära sammanlänkat med påståendet att oppositionen var principiellt för fraktioner, var beskyllningen att man önskade splittra partiet, och till och med bygga ett nytt parti.

”Oppositionen (utgår) likväl i sitt praktiska arbete från nödvändigheten att försvaga partiets enhet, nödvändigheten av fraktionsfrihet inom partiet och följaktligen nödvändigheten att skapa element till ett nytt parti.”¹¹³

Om man ser till oppositionens plattform, verkar även denna beskyllning vara grundlös. Man uttalar sig tvärtom kategoriskt emot varje tanke på ett nytt parti.

”Vi, oppositionen, fördöma oinskränkt varje försök att grunda ett andra parti. Det är Stalingruppen som i sina strävanden att uttränga den leninistiska oppositionen ur det allmänna kommunistiska partiet talar om

¹¹² Stalin: *Än en gång...*, s. 144.

¹¹³ Stalin: *Än en gång...*, s. 47.

tvåpartiprogrammet. Men vi vilja icke skapa ett nytt parti utan rätta till det allmänna kommunistiska partiets kurs.”¹¹⁴

Att oppositionen verkligen tänkte så, verifieras av Zinovjevisternas åtgärd att kapitulera på de mest nesliga villkor och underordna sig partidisciplinen. Trotskisterna, som stannade utanför, vägrade att tala om ett nytt parti. Man fortsatte att betrakta SUKP(b) som det enda legitima partiet och ställde sig uppgiften att kritisera partiet för att få det att ändra kurs. Till och med när han blivit utvisad ur Sovjetunionen, förklarade Trotskij att de ur de kommunistiska partierna uteslutna vänstermännen inte skulle söka bilda nya partier, utan betrakta de Kominternanslutna partierna som sina egna och fortsätta att söka påverka dem och få dem att föra en bättre politik. Inte förrän 1938 bildades 4:e internationalen

IV. Försök till klassbestämning av oppositionen.

I detta kapitel ska vi alltså försöka att klassbestämma oppositionen. Först måste vi emellertid något reda ut vad vi i det här fallet exakt menar med klassbestämning. Kan det innebära en statistisk utredning av de olika oppositionsmedlemmarnas sociala ursprung? Naturligtvis inte.

I stället måste vi koncentrera oss på oppositionens *politiska linje*, och relatera den till de olika samhällsklassernas objektiva intressen och kampen dem emellan. Det innebär att vi till grund för bestämningen måste lägga *hela* den tidigare textmassan, alltså inte bara ta hänsyn till de olika kraven i sig, utan relaterade till den konkreta verklighetens utveckling. Allra först ska vi dock ta upp frågan om oppositionens småborgerlighet.

Partiledningen slog fast att oppositionernas linjer var uttryck för en småborgerlig avvikelse.¹¹⁵ Med en småborgerlig avvikelse antar vi att man menade en politik som på ett eller annat sätt uttryckte småbourgeoisens klassintressen. Är det ett uttryck för småbourgeoisens klassintressen att kräva, som 1923-24 års opposition:

att partikadern proletariseras,
att förbättra industrins planering,
att partiets massor dras in i aktivt politiskt arbete,
att byråkratiseringen av partiet stoppas,
att det privata kapitalets utbredning stoppas,
att klassdifferentieringen på landsbygden stoppas?

Eller som 1925 års opposition:

att kulakelementens tillväxt stoppas,
att industrins utveckling påskyndas,
att de lägre skikten av bönderna stärks,
att partikadern proletariseras tills 90% utgörs av arbetare i produktionen?

Eller som 1926-27 års opposition:

att proletariats klasskamp på den ekonomiska, politiska och kulturella nivån intensifieras,
att arbetarklassens materiella läge förbättras,
att fackföreningarna görs till verkliga kamporgan för arbetarna,
att lantarbetare och fattigbönder mobiliseras till klasskamp mot kulakerna,

¹¹⁴ *Det verkliga läget*, s. 130.

¹¹⁵ Stalin: *Än en gång...*, SUKP(b), s. 336.

att jordbruket kollektiviseras,

att skattebördan övervältras på de borgerliga skikten,

att den socialistiska sektorn av ekonomin stärker sin ställning gentemot den kapitalistiska och förkapitalistiska,

att arbetare och fattigbönder mobiliseras till klasskamp i sovjeterna för att bekämpa fientliga klasselement och byråkratism i statsapparaten,

att Kominterns opportunistiska politik ersätts med en revolutionär linje (t.ex. i Kina),

att partiet och Komsomol proletariseras?

På basis av det material som vi haft tillgång till, kan vi inte finna att oppositionen på något sätt uttrycker småbourgeoisens särintressen. Inte ens när partiledningen själv får hitta på oppositionens linje, får man logiken att stämma. Stalinisterna påstod titt som tätt att trotskisterna önskade utsuga bönderna.¹¹⁶

Den småborgerliga avvikelsen skulle alltså ta sig uttryck i en längtan att utsuga småbourgeoisien. Trotskismen är måhända en masochistisk form av småborgerlig ideologi? Rör det sig inte här om en användning av begreppet ”småborgerlig avvikelse” som ett patentinvektiv utan täckning?

NEP innebar att en socialistisk sektor (främst koncentrerad till den tunga industrin) existerade tillsammans med en kapitalistisk (främst i handel och kulakjordbruk) och även förkapitalistisk sektor (självhushållande småproduktion). Detta kom att innebära en kamp där de kapitalistiska sociala krafterna gjorde allt för att mjuka upp den proletära diktaturen (få insteg i sovjeterna) och lägga större delar av ekonomin under sin kontroll. Samtidigt som kommunisterna bekämpade kapitalisterna, var man tvungen att acceptera deras existens. Man stod inför uppgiften att utveckla en ekonomi, men där utvecklingen hela tiden skärpte motsättningarna. En utveckling av jordbruket måste innebära en utveckling mot större och rationellare enheter. Detta kunde inte mellanbonden erbjuda. Valet stod mellan kapitalistiskt eller socialistiskt storjordbruk – kulaker eller kolchoser. En borgerlig eller småborgerlig avvikelse måste i detta läge vara en politik som helt eller delvis böjer sig för de borgerliga eller småborgerliga klassernas intressen då dessa kolliderar med proletariatets. Är då oppositionernas krav på ökade eftergifter för borgerliga eller småborgerliga sociala grupper?

Vi kan inte finna att så är fallet. Vad vi kan förstå utgår i stället oppositionerna från motsättningarna i sovjetsamhället för att lösa dem till proletariatets fördel.

Till exempel:

Motsättningen mellan behovet att utveckla stordrift i jordbruket och jordbrukets alltmer kapitalistiska struktur, önskade man lösa genom kollektivisering.

Motsättningen mellan partiets uttalat kommunistiska karaktär och dess faktiska eftergiftspolitik mot de borgerliga elementen och dess byråkratiska funktionssätt, önskade man lösa genom proletarisering och utveckling av den interna ekonomin.

Motsättningen mellan sovjeternas uttalat proletära karaktär och det faktiska inflytandet från utsugarklasserna och tjänstemannaväldet, önskade man lösa genom att mobilisera proletariatet och böndernas lägre skikt i klasskamp i de statliga organen.

Motsättningen mellan sovjetstatens principiellt fientliga karaktär gentemot de kapitalistiska staterna och dess behov av fred under en uppbyggnadsperiod, önskade man lösa genom att

¹¹⁶ Stalin: *Än en gång...*, s. 47.

mobilisera det internationella proletariatet till kamp mot de egna borgerliga regimerna och för skydd av sovjetstaten.

Osv.

Osv.

Vi kan alltså inte förstå annat än att vänsteroppositionen är att betrakta som arbetarnas politiska representanter i partikampen.

Bilagor

Bilaga 1: De 46 Plattform

Till politbyrå inom det Ryska Kommunistiska Partiets centralkommitté

Hemligt

Lägets extrema allvar tvingar oss (i vårt partis och arbetarklassens intresse) att öppet förklara att ett fortsättande av den politik som förs av majoriteten inom politbyrå, hotar att leda till svåra nederlag för hela partiet. Den ekonomiska och finansiella kris som började vid slutet på detta år – med alla de politiska följder, inklusive internt partipolitiska, som härrör från den – har obevekligen uppenbarat otillräckligheten hos partiets ledning. Detta gäller både på det ekonomiska området och, i synnerhet, på de interna partiförhållandenas område.

Den planlösa, oöverlagda och osystematiska karaktären av centralkommitténs beslut, som inte har lyckats få ekonomin att gå ihop, har lett till en situation där vi – trots alla utan tvekan stora framgångar på industrins, jordbrukets, finansens och transportväsendets område – inte bara står inför utsikten av att dessa framgångar upphör, utan också en allvarlig ekonomisk kris. Ty dessa framgångar har åstadkommit av landets ekonomi spontant, och inte tack vare utan trots ledningens otillräcklighet, eller snarare trots frånvaron av varje ledning över huvud taget.

Vi står inför ett annalkande sammanbrott för *tjervonets*-valutan, vilken på ett spontant sätt har förvandlats till grundläggande valuta innan budgetunderskottet har undanröjts. Vi står inför en kreditkris där Gosbank inte längre utan risk för ett allvarligt sammanbrott kan finansiera vare sig industrin, handeln med industrivaror, eller ens uppköpen av säd för exporten. Vi står inför ett avbrott av försäljningen av industrivaror till följd av de höga priserna, vilka å ena sidan förklaras av frånvaron av planerad ledning inom industrin, och å andra sidan av en felaktig kreditpolitik. Vi står inför att det kan bli omöjligt att köpa upp säden. Vi står inför extremt låga priser på matvaror, vilket skadar bönderna och hotar att leda till en massiv minskning av jordbruksproduktionen; och vi står inför oregelbundenheter i löneutbetalningarna, vilket framkallar ett naturligt missnöje bland arbetarna med budgetkaoset, något som indirekt framkallar kaos inom statsapparaten. ”Revolutionära” metoder för nedskärningar under budgetplaneringen och nya och uppenbara nerskärningar vid budgetens genomförande, har upphört att vara övergångsåtgärder och blivit en vanlig företeelse. Detta orsakar ständiga störningar i statsapparaten, störningar som till följd av frånvaron av en plan för de nerskärningar som genomförs, sker på ett oberäkneligt och spontant sätt.

Detta är några element i den ekonomiska, finansiella och kreditmässiga kris som redan börjat. Om man inte vidtar omfattande, välöverlagda, planerade och kraftfulla åtgärder; om den nuvarande frånvaron av ledning fortsätter; då står vi inför möjligheten av ett extremt häftigt sammanbrott, vilket oundvikligen kommer att innebära interna politiska komplikationer och en fullständig förlamning av vår yttre effektivitet och handlingsförmåga. Och detta sistämnda är, som alla förstår, i dag viktigare än någonsin för oss; på detta beror världsrevolutionens öde, liksom ödet för arbetarklassen i alla länder.

Också på de interna partiförhållandenas område finner vi samma felaktiga ledning, som lamslår och bryter sönder partiet; detta framträder alldeles särskilt tydligt under den period av kris vi nu genomgår.

Vi förklarar inte detta med bristande politisk förmåga hos partiets nuvarande ledare. Tvärtom, hur mycket vi än skiljer oss från dem i vår bedömning av läget och i valet av metoder för att förändra det, så förutsätter vi att de nuvarande ledarna inte under några förhållanden skulle kunna undgå att av partiet utses till de främsta posterna under arbetarnas diktatur. Vi förklarar det i stället med det faktum att, under den yttre fasaden av officiell enighet, har vi i praktiken en ensidig rekrytering av individer, och ett styre som är ensidigt och anpassat till åsikterna och sympatierna inom en trång krets. Till följd av en partiledning som snedvridits av dessa snäva synpunkter, håller partiet i betydande utsträckning på att upphöra vara det levande och självständiga kollektiv som känsligt uppfattar den levande verkligheten därför att det är knutet till denna verklighet med tusentals trådar. I stället observerar vi den ständigt växande, och nu knappast dolda, uppdelningen av partiet mellan en ordförandenas hierarki och "det tysta folket"; mellan professionella partifunktionärer som rekryterats uppifrån och partiets stora massa som inte deltar i partilivet.

Detta är ett faktum som varje partimedlem känner till. Partimedlemmar som är missbelåtna med ett eller annat beslut från centralkommittén, eller till och med från en provinskommitté; som har ett eller annat tvivel på hjärtat; som privat noterar ett eller annat misstag, oegentlighet eller förvirring är rädda att tala om detta på ett partimöte. De är till och med rädda för att ta upp det i vanliga samtal, såvida inte samtalspartnern är fullständigt pålitlig vad gäller "diskretion"; fri diskussion inom partiet har praktiskt taget försvunnit, partiets allmänna mening undertrycks. Numera är det inte partiet, inte dess breda massor, som föreslår och väljer medlemmarna till provinskommittéer och till det [Ryska Kommunistpartiets] RKPs centralkommitté. Tvärtom är det nu partiets ordförandehierarki som i allt större utsträckning utser delegaterna till konferenser och kongresser, vilka i allt större utsträckning håller på att bli denna hierarkis verkställande församlingar.

Den regim som upprättats inom partiet kan absolut inte tolereras. Den förstör partiets självständighet och ersätter partiet med en rekryterad byråkratisk apparat som fungerar klanderfritt under normala tider, men som oundvikligen brister i tillfällen av kris, och som hotar att bli totalt oduglig inför de allvarliga händelser som nu är överhängande.

Den situation som har skapats förklaras av det faktum att den fraktionsdiktatur inom partiet, som faktiskt bildades efter den tionde kongressen, nu har överlevt sig självt. Många av oss accepterade då medvetet att underkasta oss ett sådant styre. Politikens vändning under år 1921, och därefter kamrat Lenins sjukdom, krävde enligt somliga av oss diktatur inom partiet som en tillfällig åtgärd. Andra kamrater intog redan från första början en skeptisk eller negativ inställning gentemot den. Hur det än må ha varit med detta, så hade detta styre vid tiden för partiets tolfte kongress överlevt sig självt. Partiet började dö bort. Extrema och uppenbart osunda oppositionsrörelser inom partiet började anta en anti-partikaraktär, eftersom det inte förekom någon kamratlig diskussion i inflammerade frågor. Sådana diskussioner skulle utan svårighet ha avslöjat den osunda karaktären hos dessa rörelser, både inför partiets massor och inför majoriteten av dem som deltog i dem. I stället har resultatet blivit illegala rörelser som drar medlemmarna utanför partiets ramar, och ett avskiljande av partiet från de arbetande massorna.

Om inte den sålunda skapade situationen radikalt förändras inom den omedelbara framtiden, kommer den ekonomiska krisen i Sovjetunionen, och den kris som härrör från den fraktionella diktaturen inom partiet, att utdela hårda slag mot arbetarnas diktatur i Sovjet och mot det Ryska Kommunistpartiet. Med en sådan börda på sina skuldror, skulle den proletära

diktaturen i Sovjetunionen och dess ledare RKP (B) [Bolsjevikerna] inte kunna träda in i fasen av nya förestående världsomspännande oroligheter med andra utsikter än till nederlag, nederlag utmed hela linjen av proletariatets kamp. Naturligtvis skulle det vid första anblicken vara enklast att avgöra denna fråga genom att besluta att det vid denna tidpunkt, med avseende på omständigheterna, inte finns och inte kan finnas något utrymme för att resa frågan om en förändring av partiets kurs; för att ställa nya och komplicerade frågor på dagordningen, etc, etc. Dock står det fullständigt klart att en sådan inställning skulle innebära att officiellt blunda för det verkliga läget, ty hela faran ligger just i det faktum att det inte finns någon verklig enighet i tanke eller handling inför en extremt komplicerad inre och yttre situation. Den strid som förs inom partiet blir allt bittrare ju tystare och mer i hemlighet den fortskrider. När vi nu tar upp denna fråga inför centralkommittén är det just för att få till stånd den snabbaste och minst smärtsamma utvägen ur de motsättningar som håller på att slita sönder partiet, och för att utan dröjsmål ställa partiet på en sund grundval. Verklig enighet i uppfattning och handling är absolut nödvändig. De överhängande problemen kräver broderlig enad, fullt medveten, extremt kraftfull och ytterst koncentrerad handling från alla partimedlemmar. Fraktionsstyret måste avskaffas, och detta måste i första hand göras av dem som har skapat det. Detta styre måste ersättas av ett styre av kamratlig enighet och intern partidemokrati.

För att klargöra vad som ovan framlagts, och för att vidta nödvändiga åtgärder för att lösa den ekonomiska och politiska krisen samt krisen inom partiet, föreslår vi centralkommittén att som ett första och brådskande steg kalla samman en konferens med centralkommitténs medlemmar och de mest framstående och aktiva partifunktionärerna – med förutsättningen att listan över de inbjudna skall omfatta ett antal kamrater vars uppfattningar om läget skiljer sig från uppfattningarna hos centralkommitténs majoritet.

Underskrifter till deklARATIONEN till RKP (B)s centralkommittés politbyrå om den interna partisituationen, av den 15 oktober 1923.

[Anm. Ovan används den översättning som tidigare publicerats i *Fjärde Internationalen* 4/89 och som utförts av Pierre Frühling]

Bilaga 2: Den nya kursen (Ett brev till partimöten)

(Brev till partimöten)

Kära kamrater!

Jag hade verkligen hoppats att vara återställd i tid för att kunna delta i diskussionen om partiets inre situation och nya uppgifter. Men min sjukdom tycks vara längre än vad läkarna förutsett och jag ser mig alltså tvungen att framlägga mina synpunkter skriftligt.

Politbyråns resolution om partiets organisering är av utomordentlig betydelse. Den anger att partiet kommit till en viktig vändpunkt på sin historiska bana. Vid vändpunkterna krävs, som påpekats på många möten, ett stort mått av försiktighet, men det krävs också fasthet och beslutsamhet. Varje tveksamhet och vaghet vore vid detta tillfälle detsamma som den värsta oförsiktighet.

I sin benägenhet att överskatta den ledande apparatens roll och underskatta partiets initiativkraft, har några konservativt sinnade kamrater kritiserat politbyråns resolution. Centralkommittén, säger de, har påtagit sig omöjliga förpliktelser. Resolutionen kommer bara att skapa illusioner och endast få negativa återverkningar. Detta synsätt röjer en djup byråkratisk misstro mot partiet. Hittills har tyngdpunkten felaktigt varit förlagd till apparaten. CK-resolutionen hävdar att den hädanefter bör ligga i alla medlemmars aktivitet, initiativ och kritiska anda, medlemmar som utgör proletariatets organiserade förtrupp. Den innebär inte att

partiapparaten fått till uppgift att dekretera, skapa eller upprätta den demokratiska regimen. Partiet självt kommer att förverkliga denna regim. Kort sagt: *partiet måste underordna sin egen apparat under sig självt*, utan att upphöra att vara en centraliserad organisation.

I den senaste tidens debatter och artiklar har det understrukits att den ”rena”, ”totala”, ”ideala” demokratin är omöjlig att förverkliga och oförenlig med ett massparti och att den inte kan utgöra ett mål i sig i högre grad än partiapparaten. Demokratin och centralismen är två sidor av partiets organisering. Det gäller att harmoniera dem på ett riktigt sätt, dvs. på ett sätt som svarar mot situationen. Under den senaste perioden har balansen kullkastats till förmån för apparaten. Partiets initiativ inskränktes till ett minimum. Härigenom uppkom vanor och metoder inom ledningen som står i bjärt kontrast till den anda som bör råda i proletarietets revolutionära organisation. Den överdrivna centraliseringen av apparaten gav upphov till en *olustkänsla*, en olustkänsla som i partiets ytterlighetsflygel antog en extremt morbida form och ledde bl.a. till uppkomsten av illegala grupperingar, vilka leddes av element som otvivelaktigt var fientligt inställda till kommunismen. Samtidigt underkände hela partiet i allt högre grad de officiella metoderna för att komma till rätta med problemen. Tanken, eller i varje fall känslan, att partiet höll på att föra in partiet i en återvändsgränd var allmänt spridd. Röster höjdes för att utpeka faran. Resolutionen om den nya kursen är det första officiella uttrycket för det omslag som skett inom partiet. Det kommer att förverkligas i den mån partiet, dvs. dess fyra hundra tusen medlemmar, kommer att vilja och kunna förändra den.

I en rad artiklar vinnlägger man sig om att visa att man, för att få liv i partiet, måste börja med att höja nivån bland dess medlemmar, varpå resten, dvs. arbetardemokratin, skulle fås på köpet. Det är obestridligt att det krävs en höjning av partiets ideologiska nivå för att det skall bli förmöget att klara sina gigantiska uppgifter, men denna pedagogiska metod är otillräcklig och, därför, felaktig och att framhärda i detta är liktydigt med att oundvikligen framprovocera en skärpning av krisen.

Partiet kan endast höja sin nivå om det genomför sina väsentliga uppgifter genom det kollektiva ledarskapet, som utvecklar arbetarklassens och den proletära statens initiativ. Vi måste närma oss frågan *politiskt* och inte *pedagogiskt*. Det går inte att göra tillämpningen av arbetardemokratin beroende av graden av ”beredskap” för denna demokrati hos partimedlemmarna. Ett parti är ett parti. Vi kan uppställa stränga krav på dem som vill ansluta sig till det för att stanna där, men när man en gång blivit medlem, deltar man härigenom i alla dess aktiviteter.

Byråkratismen kväver alla initiativ och förhindrar därmed en allmän nivåhöjning i partiet. Det är dess kardinalfel. Eftersom apparaten oundvikligen består av de mest erfarna och meriterade kamraterna, får byråkratismen sina farligaste återverkningar i den unga kommunistiska generationens politiska skolning. Det är också ungdomen, denna partiets osvikliga barometer, som reagerar kraftigast mot byråkratismen i vår organisation.

Vi får dock inte tro att vårt sätt att lösa problem – de avgörs nästan uteslutande av parti-funktionärerna – är utan inflytande på den äldre generationen, som förkroppsligar partiets politiska erfarenheter och revolutionära traditioner. Också här är faran mycket stor. Den enorma auktoriteten hos partiets veterangrupp är allmänt erkänd. Men det vore ett allvarligt misstag att betrakta den som *absolut*. *Det är endast genom ett aktivt, ständigt samarbete med den nya generationen inom ramen för demokratin som det gamla gardet kan bevara sin karaktär av revolutionär faktor*. Annars kommer den att stelna och omärkligt bli ett fulländat uttryck för byråkratismen.

Historien uppvisar mer än ett fall av detta slags urartning.

Låt oss ta det senaste och mest slående exemplet: ledarna för II:a Internationalens partier. Wilhelm Liebknecht, Bebel, Singer, Victor Adler, Kautsky, Bernstein, Lafargue, Guesde var direkta lärjungar till Marx och Engels. Men i den parlamentariska atmosfären och under intryck av parti- och fackföreningsapparaternas automatiska utveckling, svängde dessa ledare helt eller delvis över till opportunisten. Strax innan krigsutbrottet hade den väldiga socialdemokratiska apparaten i skydd av den äldre generationens auktoritet, utvecklats till den mäktigaste broms på de revolutionära framstegen. Och vi ”gamlingar”, bör ha klart för oss att vår generation, som naturligt spelar den ledande rollen i partiet, på intet sätt är immun mot en försvagning av den revolutionära och proletära andan inom våra led, om partiet skulle tolerera en utveckling av byråkratiska metoder, som förvandlar ungdomen till ett objekt för skolning och oundvikligen skapar en klyfta mellan apparaten och massorna, de gamla och de unga. Mot denna uppenbara fara finns inget annat medel för partiet än en inriktning på demokratin och ett ständigt ökat inflöde av proletära element i dess led.

Jag kommer här inte att uppehålla mig vid juridiska definitioner av demokratin eller de gränser som sätts av partistadgan. Dessa frågor är viktiga men trots allt av sekundär betydelse. Vi skall granska dem i ljuset av våra erfarenheter och kommer att tillfoga nödvändiga förändringar. Men vad som framför allt måste förändras, det är den anda som råder i våra organisationer. Partiet måste återta det kollektiva initiativet, den fria och kamratliga kritiken och rätten till organisatoriskt självbestämmande. Det är nödvändigt att pånyttföda och förnya partiapparaten och få den att inse att den endast är den kollektiva viljans instrument.

Partipressen har under den senaste tiden givit en rad karaktäristiska exempel på byråkratisk urartning av seder och förhållanden inom partiet. En kritiker hann inte höja rösten förrän man omedelbart tog numret på hans medlemskort. Före publicerandet av CK-beslutet om den ”nya kursen” betraktade apparatfunktionärerna varje enkelt påtalande av nödvändigheten av att modifiera den inre partiregimen som rent katteri, en yttring av splittringsmentalitet, ett disciplinbrott. Och nu är byråkraterna redo att ”ta den nya kursen ad notam”, dvs. *i praktiken begrava den*. Förnyelsen av partiapparaten – strikt inom ramen för stadgarna – bör ha som målsättning att ersätta de förstockade byråkraterna med friska element, som är intimt förbundna med kollektivets liv. Och framför allt måste alla de byråkrater som vid första protest eller invändning riktar sanktionernas bannstrålar mot kritikern avlägsnas från de ledande posterna. Den ”nya kursen” måste först och främst få var och en att känna att ingen hädanefter vågar terrorisera partiet.

Vår ungdom får inte nöja sig med att upprepa våra formler. Den måste erövra de revolutionära formuleringarna, smälta dem, forma sin egen mening, sin egen fysiologi och vara förmögen att kämpa för sina ståndpunkter med det mod som en djup övertygelse och en fullständig självständig karaktär ger. Bort med all passiv lydnad som blint följer ledningen, all slags opersonlighet, alla former av kryperi och karriärism ur partiet! En bolsjevik är inte bara en disciplinerad människa, han är en människa som i varje enskilt fall och i varje fråga skapar sig en fast mening och modigt försvarar den inte bara mot sina fiender utan också mitt i det egna partiet. Kanske hamnar han idag i minoritet i sin organisation. Han underkastar sig, för det är ju hans eget parti. Men det innebär inte alltid att han har fel. Kanske har han före de andra insett eller förstått en ny uppgift eller nödvändigheten av en omprövning. Han reser envetet frågan en andra, en tredje, en tionde gång om det behövs. Härigenom gör han sitt parti en tjänst, ty han bekantgör partiet med den nya uppgiften eller hjälper det att åstadkomma den nödvändiga omprövningen utan organiska omvälvningar eller inre konvulsioner.

Vårt parti skulle inte kunna genomföra sin historiska mission om det styckades upp i fraktioner. Detta bör inte och skall inte hända. Det kommer inte att upplösas på detta sätt, ty som självständigt kollektiv kommer dess organism att sätta sig till motvärn. Men det kommer inte att med framgång kunna bekämpa fraktionsfaran om det inte utvecklar och konsoliderar

den nya kursen mot arbetardemokratin. *Just apparatbyråkratismen är en av huvudkällorna till fraktionsbildandet.* Den undertrycker skoningslöst all kritik och förtränger missnöjet till organisationens inre. För den är varje kritik, varje varning på ett nästan ödesbundet sätt en yttring av splittringsmentalitet. Den mekaniska centralismen har som nödvändigt komplement fraktionsmakeriet, som är en karikatyr av demokratin och en potentiell politisk fara.

I medvetande om situationens allvar kommer partiet att genomföra den nödvändiga omprövningen med all den fasthet och beslutsamhet som krävs. Härigenom kommer det att befästa sin revolutionära enighet, som kommer att göra det möjligt att fullborda det enorma arbete som tillkommer det i nationell och internationell skala.

Jag har långt ifrån uttömt frågan. Jag har med avsikt avstått från att behandla en rad väsentliga aspekter på problemet och föreslår att jag tillåts lägga fram dem muntligt så snart jag tillfrisknat – vilket, hoppas jag, inte skall dröja länge.

Med kamratliga hälsningar

Den 8 december 1923

L. Trotskij

P.S. Då publicerandet av detta brev i *Pravda* blivit två dagar försenat, vill jag ta tillfället i akt för att göra ett par ytterligare anmärkningar.

Under uppläsningen av mitt brev på distriktsmötena har enligt uppgift vissa kamrater uttryckt farhågor för att mina funderingar om förhållandet mellan ”det gamla gardet” och den unga generationen kunde utnyttjas för att skapa en motsatsställning (!) mellan unga och gamla. Utan tvivel härrör denna ängslan från dem, som ännu för två eller tre månader sedan med avsky tillbakavisade själva tanken på nödvändigheten av en ny inriktning.

Att ställa detta slags farhågor i förgrunden i *nuvarande ögonblick och aktuella situation* vittnar i varje fall om en oförståelse för de verkliga farorna och deras relativa betydelse. De nuvarande stämningarna bland ungdomen, som i allra högsta grad är symptomatiska, framkallas just av de metoder som kommer till användning för att upprätthålla ”lugn och ordning” och vilka formellt fördöms i den av politbyrå enhälligt antagna resolutionen. M.a.o. hotar ”lugnet”, i denna tappning, att i allt större utsträckning avskilja den styrande fraktionen från de yngsta kommunisterna, dvs. från den överväldigande majoriteten av partiet.

En viss tendens hos apparaten att tänka och besluta för organisationen i dess helhet medför att de ledande kretsarnas auktoritet baseras *enbart* på traditionen. Respekten för traditionen är obestriddligen ett nödvändigt element i den kommunistiska skolningen och partiets sammanhållning, men den kan inte förbli en vital faktor såvida den inte ständigt närs och befästs av en aktiv kontroll av denna tradition, dvs. av ett kollektivt utarbetande av partiets politik för det *nuvarande ögonblicket*. Om detta inte sker, kan den urarta till en rent officiell känsla, en *form utan innehåll*. Ett sådant förhållande mellan generationerna är uppenbarligen otillräckligt och i hög grad sårbart. Det kan förefalla stabilt ända till det ögonblick då det är på gränsen att upplösas. Just häri ligger faran med ”lugnets” politik i partiet.

Och om de ännu inte byråkratiserade veteranerna, som bevarat sin revolutionära anda (dvs. med säkerhet den överväldigande majoriteten), inser den ovan påpekade faran och med alla krafter hjälper partiet att föra ut politbyråns resolution upphör all anledning att ställa de olika generationerna mot varandra inom partiet. Det kommer då att bli lätt att dämna upp ungdomens eventuella ”excesser”. Men vad som fr.a. måste undvikas är att partitraditionen koncentreras till den styrande apparaten. Istället måste den tillåtas att leva och genomgå en ständig förnyelse genom hela organisationens dagliga erfarenheter. Härigenom kommer man också åt en annan fara: uppdelningen av den äldre generationen i – funktionärer” med uppgift

att upprätthålla "lugnet" och ickefunktionärer. Om partiets apparat, dvs. dess organiska skelett upphör att sluta sig inom sig själv, kommer den att stärkas istället för försvagas. Och otvivelaktigt har vi behov i partiet av en stark, centraliserad apparat.

Kanske skulle man kunna invända att exemplet med den socialdemokratiska urartningen under en reformistisk period, som jag tar upp i mitt brev, är av ringa värde under den nuvarande revolutionära epoken. Ett exempel är naturligtvis inte detsamma som identitet. Vår epoks revolutionära karaktär är emellertid ingen garanti i sig själv. Vi lever under NEP-regimen, vars risker ytterligare ökat till följd av världsrevolutionens fördröjning. Vårt praktiska dagliga handlande inom statsförvaltningen, ett handlande som blir alltmer avgränsat och specialiserat, avslöjar, som anges av CK-resolutionen, en risk för insnävning av vår horisont, dvs. för opportunistisk urartning. Det är uppenbart att denna risk ökar i takt med att "sekreterarnas" befäl tenderar att ersätta en genuin ledning från partiets sida. Vi vore ynkliga revolutionärer om vi litade till "epokens revolutionära period" för att klara av våra svårigheter, och fr.a. våra inre svårigheter. Denna "epok" måste bistås genom ett rationellt förverkligande av den nya inriktning som enhälligt proklamerats av den politiska byrån.

Till sist ytterligare en anmärkning. För en två, tre månader sedan, då de frågor som just nu är föremål för debatt ännu inte hade kommit upp på partiets dagordning, ryckte några ansvariga kamrater i landsorten slappt på axlarna och förklarade att detta var Moskva-påfund och att allt stod väl till ute i landet. Än idag återspeglas dessa stämningar i viss korrespondens från landsorten. Att mot den lugna och resonliga landsorten ställa den bråkiga och besmittade huvudstaden, det är att ge prov på just den byråkratiska mentalitet vi beskrivit ovan. I själva verket är Moskvaorganisationen den mest omfattande, starka och vitala i partiet. Också i de mest döda, "lugna" ögonblick, har aktiviteten där varit intensivare än någon annanstans. Om Moskva nu skiljer sig från andra delar av Ryssland, så beror det på att det tagit initiativ till en omprövning av partiets inriktning. Detta är en merit och inte en brist. Hela partiet kommer att följa i dess spår och genomföra den nödvändiga omprövningen av vissa värden. Ju mindre partiets provinsapparat motsätter sig denna rörelse, desto lättare kommer lokalorganisationerna att kunna genomgå det oundvikliga stadium av självkritik vars resultat kommer att bli en ökad sammanhållning och en höjning av den ideologiska nivån i partiet.

L. T.

Bilaga 3: Planerad ekonomi ("1042")

(Utdrag)

Inga industribranscher, de må sedan vara stora eller små, eller företag, kan åstadkomma en rationell fördelning av resurser och krafter utan att ha en orienteringsplan till sitt förfogande. Samtidigt är alla dessa delplaner relativa, beroende av varandra, och betingar ömsesidigt varandra. Detta ömsesidiga beroende bör med nödvändighet tjäna som grundkriterium vid utarbetandet och därefter uppfyllandet av planerna, dvs. vid den periodiska verifieringen av dem på basis av uppnådda resultat.

Ingenting är lättare än att raljera över planer som upprättats för långa år och som i det följande visar sig vara såpbubblor. Sådana planer har det varit gott om och det behöver inte sägas att ekonomiska fantasier inte hör hemma i ekonomin. Men för att kunna upprätta rationella planer, måste man tyvärr börja med primitiva och grova planer, på samma sätt som man började med stenyxan innan man kom till stålkniven.

Det bör anmärkas att många människor fortfarande har en naiv uppfattning om den ekonomiska planen: "Vi har inget behov", säger de, "av flera (!) planer; vi har en elektrifieringsplan, låt oss verkställa den!" Detta resonemang ger prov på en komplett oförståelse för själva frågeställningens elementa. Perspektivplanen för elektrifieringen är helt

underställd perspektivplanerna för basindustribranscherna, transportsektorn, finanserna och slutligen jordbruket. Alla dessa delplaner måste först och främst harmonieras inbördes i enlighet med de data vi förfogar över om våra ekonomiska resurser och möjligheter.

Det är en sådan gemensam t. ex. årlig plan (som inbegriper de årliga fraktionerna av de särskilda treårs- eller femårsplanerna och som endast representerar arbetshypoteser) som bör och kan utgöra basen för det styrande organet, som ser till att planen uppfylles och som tillför de nödvändiga modifieringarna under loppet av själva planuppfyllandet. Genom att ledningen i detta fall baserar sig på en allmän logisk helhetsuppfattning av den ekonomiska processen, samtidigt som den bevarar en smidighet, kommer den inte att urarta till en serie improvisationer. Istället kommer den att samtidigt som den inför nödvändiga modifieringar kunna fullända och precisera den ekonomiska planen i enlighet med de materiella villkoren och resurserna.

Så ser ett allmänt schema för statlig ekonomisk planering ut. Men förekomsten av en *marknad* försvårar avsevärt dess uppfyllande. I de yttre regionerna går staten samman eller försöker åtminstone gå samman med småbondeekonomin. Det direkta organet för samgåendet är handeln med små- eller mellanindustrins produkter och det är endast indirekt, delvis och senare som den tunga industrin, som direkt tjänar staten, kommer in i bilden (armé, transport, statsindustri). Bondeekonomin styrs inte av någon plan, den betingas av marknaden som utvecklas spontant. Staten kan och bör påverka den, driva den framåt, men är ännu helt oförmögen att kanalisera den efter en enhetlig plan. Det krävs ännu många och långa år för att komma dithän (troligen fr.a. tack vare elektrifieringen). Under den kommande perioden, som mera direkt angår oss, kommer vi att få en statlig ekonomi som styrs av en bestämd plan. Samtidigt kommer den att i allt högre grad sammanflätas med bondemarknaden och till följd härav anpassa sig till denna allt efter dess utveckling.

Även om marknaden utvecklas spontant, så följer naturligtvis inte att den statliga industrin bör anpassa sig till den spontant. Tvärtom kommer vår eventuella framgång i fråga om den ekonomiska organiseringen till stor del att vara beroende av huruvida vi, genom exakta kunskaper om marknadsvillkoren och korrekta ekonomiska prognoser, kan harmoniera statsindustrin med jordbruket enligt en bestämd plan. Konkurrensen mellan olika statliga fabriker eller truster förändrar inte det faktum att staten är ägare till hela den förstatligade industrin och att den som ägare, förvaltare och ledare, uppfattar sina egendomar som ett helt i förhållande till bondemarknaden.

Det är naturligtvis ogörligt att i förväg göra några exakta bedömningar av såväl bondemarknaden som världsmarknaden, med vilken vi kommer att få närmare förbindelser fr.a. genom vete- och råvaruexporten. Felbedömningar är oundvikliga, om inte annat så till följd av skördevariationerna. Dessa misstag kommer att uttryckas via marknaden i form av varubrist, konvulsioner och kriser. Det står likväl klart att dessa kriser kommer att bli mindre skarpa och utdragna ju seriösare planen tillämpas i alla den statliga ekonomins branscher. Om brentanisternas (den tyske ekonomen Louis Brentanos lärjungar) och bernsteinianernas lära, enligt vilken de kapitalistiska trusternas dominans skulle reglera marknaden och omöjliggöra kommersiella-industriella kriser, var radikalt felaktig, så är den fullständigt riktig när den tillämpas på arbetarstaten betraktad som trusternas trust och bankernas bank. M.a.o. kommer krisutvecklingen i vår ekonomi att vara den säkraste och klaraste barometer för den statliga ekonomins framgångar i förhållande till privatkapitalet. I den statliga industrins kamp för att erövra marknaden är planen vårt främsta vapen. Utan den skulle förstatligandena bli ett hinder för den ekonomiska utvecklingen och privatkapitalet skulle oundvikligen komma att undergräva socialismens bas.

Med statlig ekonomi förstår vi givetvis förutom industrin, transportererna, den statliga utrikes- och inrikeshandeln och finanserna. Hela detta komplex anpassar sig – såväl i sin helhet som i sina delar – till bondemarknaden och den enskilde bonden såsom skattebetalare. Men denna anpassning har till grundläggande syfte att stärka och utveckla *den statliga industrin, den proletära diktaturens hörnsten och socialismens bas*. Det är radikalt felaktigt att tro att det är möjligt att utveckla i isolering eller bringa vissa delar av detta komplex till fulländning: transporter, finanser eller annat. Deras fram och tillbakagångar befinner sig i en intim ömsesidig påverkan. Härav framgår den enorma betydelsen av *Gosplan*, vars roll det är så svårt att skapa förståelse för hos oss.

Gosplan måste styra alla den statliga ekonomins grundläggande faktorer, harmoniera dem med varandra och med bondeekonomin. Dess främsta uppgift bör vara att utveckla den statliga (socialistiska) ekonomin. Det är just i denna mening jag har sagt att ”diktaturen” bör tillkomma inte finanserna utan industrin. Ordet diktatur har – som jag antytt – här en mycket snäv och villkorlig innebörd. Det är ställt mot den ”diktatur” som finanserna gjorde anspråk på. M.a.o. bör inte endast utrikeshandeln utan också återupprättandet av en stabil valuta strikt underordnas den statliga industrins intressen. Självfallet är inte detta riktat mot ”smytjkan”, dvs. mot ett rationellt förhållande mellan det statliga komplexet i sin helhet och bondeekonomin. Tvärtom är det endast på detta sätt som det så småningom kommer att lyckas att förverkliga denna ”smytjka”, som ännu inte är mer än ett ord. Att hävda att man, genom att ställa frågan så, bortser från bönderna eller vill ge den statliga industrin ett uppsving som inte svarar mot den nationella ekonomin i dess helhet är en ren absurditet som inte blir mer övertygande för att den upprepas.

Följande ord ur min rapport inför XII:e kongressen visar vilket slags uppsving man väntade av industrin under den kommande perioden och vilka det var som talade för detta uppsving:

”Jag sade att vi arbetade med förlust. Detta var inte bara min personliga uppfattning. Den delas av våra auktoriserade ekonomiska administratörer. Jag rekommenderar er att läsa Chalatovs pamflett: *Om lönerna*, som utkommit inför kongressen. Den innehåller ett förord av Rykov, där det sägs: *I början på detta tredje år av vår Nya Ekonomiska Politik, måste vi erkänna att de framgångar som uppnåtts under de två föregående åren fortfarande är otillräckliga, att vi ännu inte lyckats stoppa minskningen av det fasta och rörliga kapitalet och att vi alltså fortfarande befinner oss långt från ett stadium av ackumulation och tillväxt av Republikens produktivkrafter. Under detta tredje år bör vi komma dithän att de viktigaste branscherna inom vår industri och vårt transportsystem går med vinst.* Rykov konstaterar alltså att vårt fasta och rörliga kapital fortsatt att minska under innevarande år. 'Under detta tredje år', säger han, 'bör vi komma dithän att de viktigaste branscherna inom vår industri och vårt transportsystem går med vinst.' Jag ansluter mig gärna till denna Rykovs önskan; men jag delar inte hans optimistiska förhoppningar om vårt arbete under detta tredje år. Jag tror inte att de viktigaste branscherna inom vår industri redan under det tredje året kommer att kunna ge någon vinst och jag anser att *det vore vackert nog om vi till att börja med kunde lära oss att bättre beräkna våra förluster under det tredje NEP-året än under det andra, och om vi kunde bevisa att våra förluster under det tredje året inom de viktigaste ekonomiska branscherna, transportererna, bränslet och metallindustrin, blivit lägre än under det andra*. Vad som först och främst är av betydelse är att skapa en tendens till utveckling och bistå den. Om förlusterna avtar och industrin går framåt kommer vi att vinna vår sak, nå segern, dvs. profiten, men kurvan måste utvecklas till vår fördel.”

Det är sålunda absurt att hävda att frågan går tillbaka på utvecklingstakten och i stort sett bestäms av hastighetsfaktorn. I verkligheten är det fråga om utvecklingens *riktning*.

Men det är mycket svårt att diskutera med folk som återför varje ny, precis, konkret fråga till en allmännare och sedan länge löst fråga. Det är nödvändigt att konkretisera de allmänna formlerna och det är om detta som en stor del av vår diskussion handlar: vi måste övergå från den allmänna formeln om upprättandet av ”smytjkan” till det mer konkreta ”sax”-problemet (XII:e kongressen), från ”sax”-problemet till den metodiska effektiva regleringen av de prisbestämmande faktorerna (XIII:e kongressen). Det rör sig, för att använda den gamla

bolsjevikiska terminologin, om en kamp mot ekonomisk ”svanspolitik”. Segern i denna ideologiska kamp är en nödvändig förutsättning för ekonomiska framsteg.

Bilaga 4: Sammandrag av Den förenade oppositionens plattform

(Den svenska översättning av plattformen som ingick i boken *Det verkliga läget i Ryssland*, publicerad av Bonniers förlag 1929, finns i sin helhet på marxistarkiv.se. Vi planerar även att göra en nyöversättning av dokumentet. *MF anm*)

Inledning

Plattformen slår fast att fara för kapitalistisk restauration föreligger via kulaker, NEP-män och byråkrater. Metoden för att bekämpa denna fara är ”klasskamp på alla det ekonomiska, politiska och kulturella livets frontavsnitt”. En prokapitalistisk linje är dominerande i partiet.

Arbetarklassens läge och fackföreningarna.

Socialismens framgång kan mätas genom en uppskattning av arbetarklassens ekonomiska, politiska och kulturella läge. Reallönerna, som ökade till 1925, har sedan stått stilla. Kamp mot rationaliseringar som innebär avskedanden. Kamp mot lönediskrimineringen av kvinnor och ungdomar och den höga arbetslösheten bland ungdom. Lantarbetarna har fortfarande eländiga löner, 63% av förkrignivån. Arbetsdagen ofta 10 timmar. Detta är en följd av ledningens falska kurs i agrarfrågan.

Arbetarna har fruktansvärda bostadsförhållanden. Andra skikt har det bättre. Femårsplanen kalkyl innebär en försämring.

Enorm arbetslöshet: c:a 2 miljoner. Arbetslöshetsskyddet är otillräckligt. Fackföreningarna har byråkratiserats. Av deras tjänstemän är endast 12-13% till partiet icke tillhörande arbetare. Majoriteten på konferenser saknar band till produktionen. Arbetarna misstror fackföreningarna.

Praktiska förslag:

a) materiella villkor

Stopp på förlängningen av arbetsdagen.

Lönerna måste höjas i proportion till arbetsproduktiviteten. Bekämpa lönedifferentieringen. Höj de lågavlönades utan att sänka de bättre betaldas.

Stopp för byråkratisk rationalisering, vilken är lika med slöseri med arbetarnas produktivitet.

Anpassa arbetslöshetsunderstöden till genomsnittslönen inom varje område. Förbättra socialförsäkringssystemet.

Förbättra arbetarnas bostadsförhållanden. Ingen förbättring för de icke-proletära elementen på arbetarnas bekostnad.

Kollektivavtalen ska fastställas på arbetarsammanträden. Arbetslagarna ska vara standardminimum. Garantier mot minskning av arbetsstyrkan under avtalsperiod. Förbud mot försämringar av avtalen.

Fackföreningarna ska ha kontroll över byrån för löner och lönenormer.

Förbättra arbetarskyddet.

Förbud mot utläggning av arbetslag som försämrar arbetsvillkoren.

Lika lön för lika arbete. Kamp mot könsdiskriminering.

Bättre förhållanden för lärlingar. Förbud mot obetalt lärlingsarbete.

Sparsträvandena får inte gå ut över arbetarnas livsintressen. Fler barnhem, fribiljetter till järnvägarna, längre semesterar.

Ta itu med problemet med säsongsarbete.

Förbättra sjukvården på arbetsplatserna.

Fler barnskolor för arbetarklassen.

Stärk arbetarkooperationerna.

b) fackföreningarna

Fackföreningarna ska i första hand bedömas efter hur de försvarar arbetarnas ekonomiska och kulturella intressen.

Ökad auktoritet för partiets fackliga celler då beslut om arbetarnas ekonomiska och kulturella intressen ska fattas.

Riktiga val. Öppenhet och ansvarighet mot väljarna i fackföreningarna.

Fackföreningsorganen i överensstämmelse med motsvarande förvaltningsorgan.

Fackföreningskongresser och valutskott måste ha en majoritet av inom industrin sysselsatta arbetare. Ombudsmän måste tidvis delta i den materiella produktionen. Uppmuntra frivilligt arbete.

Partiet får inte ha rätt att avsätta av fackföreningarna valda kommunistiska förtroendemen på grund av motsättningar i partiet.

Fabriks och lokalkommittéernas oavhängighet av företagsledningen måste garanteras.

Stränga straff för de som söker hindra arbetarpressens korrespondenter från att avslöja missförhållanden. Förföljelse av kritiska arbetare ska betraktas som ett brott mot staten.

Kontrollkommissionen för produktionskommittéerna måste övervaka beslutens genomförande och att arbetarnas intressen tillvaratas därvid.

Strejker vid statliga industrier behandlas efter beslut vid 11:e partikongressen. Strejk vid koncessionsindustri ska betraktas som strejk vid privat industri.

Arbetsstatistiken måste ses över.

Agrarfrågan och dess socialistiska uttydning.

Stalin-Bucharinfraktionen står för en kulak-vänlig populism. De förstår inte industrialiseringens grundläggande betydelse för kollektiveringsfrågan. Man underskattar lantarbetarnas och fattigböndernas roll som social grundval till den proletära staten. Man underskattar de kapitalistiska elementen. Man har revisionistiska teorier om utvecklingen av produktivkrafterna utan hänsyn till klassaspekten.

Varusvälten hindrar jordbrukets blomstring, framför allt varuproduktionens tillväxt. Man undergräver därmed samarbetet stad-land och ökar landsbygdens klassdifferentiering.

Klassdifferentiering bland bönderna.

De fattigaste 50% av bönderna innehar 15% av produktionsmedlen. De rikaste 15% innehar 50% av produktionsmedlen. 50% av spannmålsöverskottet befinner sig i händerna på 6% av bönderna.

Praktiska förslag:

För en klasspolitik: krediter åt kooperativen, möjliggör för mellanbönderna att slå in på en socialistisk väg, stoppa privategendomens växande. Snabbare utveckling av det kollektiva jordbruket. Planmässigt stöd åt fattigböndernas Kooperationer. I stället för parollen ”skapa utanför partiet aktiva bondecentra genom ett upplivande av rådssystemet” (vilket är en paroll utan klassinnehåll) ställs ”skapa utanför partiet aktiva centra som är sammansatta av lönearbetare, fattiga bönder och dem närstående mellanbönder”. Partiet måste befördra mellanböndernas överförande till det maskinella och kollektiva jordbrukets fördelar.

Stärk sovjeterna och rensa ut kulakerna. Befria 40-50% av de fattigaste bönderna från skatt. Oförändrad skatt för den stora massan och mellanbönder. En mycket större summa måste beviljas för bildandet av kolchoser och sovchoser. Favorisera kollektivjordbruk och fattiga jordbruk genom kreditpolitik, prispolitik, skattepolitik osv.

Kooperativen är vägen till maskinell kooperativ stordrift. Även den politiska aspekten är avgörande för den socialistiska utvecklingen.

Statsindustrin och socialismens uppbyggande.

Den industriella utvecklingens tempo.

Den nuvarande situationen kräver ett tillräckligt högt tempo i industrialiseringen för att säkra följande problem:

Förbättrade proletariats ställning (materiellt, arbetslöshet, bostäder).

Industrin, transport och elektricitet måste växa i minst lika hög takt som behovet.

Högre teknik i jordbruket för att tillförsäkra industrins råvaror.

Överflygla kapitalistländerna i teknik och massornas materiella levnadsstandard.

Stärk industrin för att garantera försvaret.

Det socialistiska elementet måste ihärdigt ökas för att tränga ut det kapitalistiska och förkapitalistiska.

Industrins långsamma utveckling hindrar jordbrukets utveckling. Samtidigt måste produktiviteten i jordbruket öka för att möjliggöra en industrialisering.

Priser

Sänk kostnader och priser. Hittills har den byråkratiska sänkningen av engrosspriserna inneburit en differentiering mellan parti och minutpris, vilket resulterat i berikande av mellanhänderna. Prissänkningarna har inte nått konsumenterna.

Metod: ökning av industrins varukvantitet. Påskyndande av den industriella utvecklingen.

Planhushållningskommitténs femårsplan.

Planen är alldeles för pessimistisk. Industrins penningssatser till statshushållningen kommer t.o.m. att sjunka. Prispolitiken är helt byråkratisk.

Sovjetunionen och den internationella kapitalistiska ekonomin.

Bucharins ”sköldpaddstempoteori” är en småborgerlig barnslighet. Det råder en kapploppning på liv och död mellan kapitalismen och socialismen.

Öka exporten. Förhindra kulakernas ackumulation av råvaror. Industrialisering och socialisering.

Krigsfaran är inget argument mot ökad handel med väst. Utan handel inget segerrikt uppbyggande. Man kan skapa en reserv av utländska råvaror.

Inrikes ska vi stärka en verklig förbindelse mellan arbetare och bönder, ”så att vi kunna marschera framåt så långt som möjligt mot det socialistiska uppbyggandet. Sovjetunionens hjälpkällor äro väldiga och göra lösningen av detta problem fullt möjliga”.

Världsrevolutionen är nödvändig för socialismens seger.

Var skola vi finna medlen?

Nyfördelning och skatterna. Skatterna ska lastas på kulakerna och NEP-männen.

Minska de indirekta skatterna. Stoppa vodkaförsäljningen.

Bringa i ordning järnvägstransportsmedlens finanser.

Dito statsindustrins finanser.

Förbättra skogsindustrin (stor potentiell inkomstkälla).

Stabilisera valutan.

Under 1927-28 måste utgifterna för landets försvar, industrin i allmänhet, elektrifiering, transportväsende och bostadsbyggande och för bildandet av kooperativa företag på landsbygden ökas.

Stopp för alla försök att rucka på utrikeshandelsmonopolet.

Fast kurs mot industrialisering, elektrifiering och rationalisering.

Sovjeterna.

Närma staten till arbetarna och fattigbönderna. Dra in massan in i sovjetarbetet. Säkra fria val. Kamp mot byråkraternas avsättningar och tillsättningar. Sovjeterna måste bli organ för proletärmakt, och kamporgan mot kulaker och NEP-män. Höj arbetarnas, daglönarnas och fattigböndernas klassverksamhet.

Den nationella frågan.

Snabbare utveckling av de efterblivna områdena. Bekämpa den storriska chauvinismen. Nationalitetssovjeterna måste bli verkligt fungerande organ.

Partiet.

Krav:

Fri diskussion inför 15:e kongressen.

Förbättra partiets sociala sammansättning (majoriteten inom en nära framtid arbetare).

Återinförande av partidemokrati.

Proletarisera partistyrelsen.

Bekämpa tendensen till olikhet mellan partimedlemmar (levnadsvillkor, löner).

Återuppliva partiets studier av Marx, Engels och Lenin.

Återuppta uteslutna oppositionsmän i partiet.

CKK måste göras oberoende av partiledningen och intimt förbindas med massan.

Vid val till partiets centrala organ måste man söka välja arbetare som inte redan är assimilerade av statsapparaten.

Komsomol.

Förbättra de unga arbetarnas arbets- och levnadsvillkor. Samla all stads- och lantarbetarungdom i Komsomol. Proletarisera Komsomol genom att planmässigt besätta ledarposterna endast med lantarbetare och fattiga. Bekämpa byråkratismen inom förbundet. Uppta verkliga studier av marxismen-leninismen. Verklig demokrati i förbundet.

Vårt internationella läge och krigsfaran.

England förbereder krig mot Sovjetunionen. Spänningarna i världen ökar. Världsproletariatet måste förberedas på vad som kan komma.

Komintern har fört en kapitulationspolitik mot Kuomintang och spridit illusioner om Chiang Kai-shek. Bryt med Kuomintang! Istället bilda sovjeter för arbetarnas och böndernas demokratiska diktatur.

Kapitalismen håller temporärt på att stärka sig. Stalin-gruppen tar detta som förevändning att deklarerar kapitalismens långvariga stabilisering, och följaktligen för sovjetunionen socialismen i ett enda land. Kapitalismen har både styrkemoment och svaghetsmoment. Stärk kommunistpartierna. Samla arbetarklassen i en antikapitalistisk front. Ingen flirt med de socialdemokratiska ledarna, då dessa i sista hand kommer att försvara kapitalismen.

De viktigaste slutsatserna:

Det går inte att friköpa sig från kriget med eftergifter. Stärk internationalen. Kurs mot världsrevolutionen.

Befäst partiets enhet.

Betona vår klasständpunkt. Återuppta ur internationalen uteslutna vänsterkamrater. Stopp på samarbetet med den engelska fackföreningskommitténs förrädiska ledare.

Internationalen måste i de koloniala länderna (Kina) lämna högerlinjen.

Kamp för freden. Samtidigt illusionslösa förberedelser för ett försvarskrig.

Skärp klasskampen på landsbygden. Arbetare, lantarbetare och fattigbönder i förbund med mellanbönderna mot rika bönder, privatkapitalister och byråkrati.

Förbered ekonomin för ett krig. Ett nytt krig kommer oundvikligen att leda till nya revolutioner.

Den röda armén och den röda flottan.

Frågan om försvaret är intimt förknippad med förbindelserna mellan folkklasserna. Försvarsfrågan betingas av alla övriga frågor. Praktiska förslag tidigare inlämnade till Politbyrå.

Verkliga och föregivna meningsskiljaktigheter.

Stalingruppen angriper oppositionen för att ha sagt saker som den aldrig har sagt. Exempelvis att man inte kan bygga socialismen i Sovjetunionen, att staten inte skulle vara proletär, att partiet är termidoriskt, att man ska bestjäla bönderna, att man bör återupprätta krigskommunismen, att man önskar prishöjningar, att man är motståndare till enhetsfronter, att vara mot agrar revolution i Kina, att man önskar krig, att man önskar splittring av partiet och internationalen, att oppositionen skulle försvara trotskismen.

Mot opportunismen – för partiets enhet.

Opportunismens grunder:

Den kapitalistiska inringningen och kapitalismens tillfälliga styrketillväxt.

NEP, som var nödvändig, bildar bas för antisocialistiska krafter.

De småborgerliga elementen i ett agrarland tränger in i partiet.

Det faktum att det bara finns ett parti gör att element som annars skulle arbeta t.ex. inom socialdemokratin, nu går in i det kommunistiska partiet.

Statsapparaten, som borde ledas av partiet, leder partiet. Den genomdränker partiet med borgerlighet och småborgerlighet.

De borgerliga specialisternas inflytande.

Vi vill inte splittra partiet, utan leda in det på en leninistisk linje. MOT OPPORTUNISMEN! MOT EN SPLITTRING! FÖR DET LENINISTISKA PARTIETS ENHET!

Bilaga 5: Utdrag ur Leon Trotskij: Den permanenta revolutionen

(Partisanförlaget, 1972)

Vad är den permanenta revolutionen? Grundläggande teser.

Jag hoppas att läsaren inte misstyper om jag slutar denna bok med att – även med risk för upprepning – försöka att kort formulera mina principiella slutsatser.

1. Teorin om den permanenta revolutionen kräver nu den största uppmärksamhet från varje marxist, ty klasskampens och den ideologiska stridens utveckling har nu till fullo höjt denna fråga över nivån av reminiscenser över gamla åsiktsskillnader bland ryska marxister och förvandlat den till en fråga om karaktären, de inre sambanden och metoderna i den internationella revolutionen i allmänhet.
2. Med hänsyn till länder med försenad borgerlig utveckling, särskilt de koloniala och halv-koloniala länderna, innebär teorin om den permanenta revolutionen att en fullständig och genuin lösning på deras *demokratiska uppgifter och frågan om nationell frigörelse* endast är möjlig genom proletariats diktatur som ledare för en förslavad nation och framför allt för bondemassorna.
3. Inte bara den agrara, utan också den nationella frågan tilldelar bönderna – som utgör den överväldigande majoriteten av befolkningen i de efterblivna länderna – en utomordentlig plats i den demokratiska revolutionen. Utan en allians mellan proletariatet och bönderna kan den demokratiska revolutionens uppgifter inte lösas, inte ens ställas på fullt allvar. Men alliansen mellan dessa två klasser kan endast förverkligas genom en oförsonlig kamp mot den nationellt-liberala bourgeoisins inflytande.
4. Oberoende av de första episodiska stadierna av revolutionen i de individuella länderna, är förverkligandet av den revolutionära alliansen mellan proletariatet och bönderna endast möjlig under det proletära avantgardets politiska ledning, organiserad i Kommunistpartiet. Detta innebär i sin tur att segern för den demokratiska revolutionen endast är möjlig genom proletariatets diktatur, att denna baserar sig på en allians med bönderna och först och främst löser den demokratiska revolutionens uppgifter.
5. Sedd historiskt uttryckte bolsjevismens gamla paroll – 'proletariatets och bondeståndets demokratiska diktatur' – just den ovannämnda relationen mellan proletariatet, bönderna och den liberala bourgeoisin. Den har bekräftats genom Oktobers erfarenheter. Men Lenins gamla formulering löste inte på förhand frågan om vilka inbördes relationer som skulle råda mellan proletariatet och bönderna inom det revolutionära blocket. Med andra ord: formuleringen fick medvetet en viss algebraisk kvalitet, som man tvingades ersätta med mer precisa aritmetiska kvantiteter under den historiska erfarenhetens process. Men erfarenheten visade – och detta under omständigheter som utesluter varje form av misstolkning – att oberoende av böndernas revolutionära betydelse, kan de likväl inte spela en självständig roll och än mindre en ledande. Bonden följer antingen arbetaren eller borgaren. Detta innebär att 'proletariatets och

bondeståndets demokratiska diktatur' endast är möjlig som *proletariatets diktatur som leder bondemassorna*.

6. En proletariatets och bondeståndets demokratiska diktatur som en regim vilken genom sitt klassinnehåll skiljer sig från proletariatets diktatur kan endast förverkligas under förutsättning att ett *självständigt* revolutionärt parti kan upprättas, som uttrycker intressena hos bönderna och den småborgerliga demokratin i allmänhet, dvs. ett parti som kan erövra makten med stöd från proletariatet och som kan bestämma dess revolutionära program. Som hela den moderna historien omvittnar – särskilt den ryska erfarenheten under de sista 25 åren – består ett oöverstigligt hinder på vägen till skapandet av ett bondeparti i småbourgeoisins brist på ekonomisk och politisk självständighet och dess djupa inre differentiering. På grund av detta går de övre sektionerna inom småbourgeoisin (bönderna) i alla avgörande frågor samman med storbourgeoisin, särskilt i krig och revolution; de lägre sektionerna går samman med proletariatet; mellanskiktet tvingas sålunda välja mellan två extrema poler. Mellan Kerenskijaden och bolsjevikernas makt, mellan Kuomintang och proletariatets diktatur finns det inte och kan det inte finnas något mellanliggande stadium, dvs. ingen arbetarnas och böndernas demokratiska diktatur.

7. Kominterns försök att tvinga på de orientaliska länderna parollen om proletariatets och bondeståndets demokratiska diktatur – vilken för länge sedan och definitivt utdömts av historien – kan endast ha en reaktionär effekt. I den mån denna paroll ställs mot parollen om proletariatets diktatur 'bidrar den politiskt till proletariatets upplösning i de småborgerliga massorna och skapar sålunda de fördelaktigaste villkoren för den nationella bourgeoisins hegemoni och 'följaktligen för den demokratiska revolutionens sammanbrott. Införandet av denna paroll i Kominterns program är ett direkt förräderi mot marxismen och bolsjevismens oktobertraditioner.

8. Proletariatets diktatur som har kommit till makten som ledare för den demokratiska revolutionen konfronteras oundvikligen och mycket snabbt med uppgifter vars förverkligande sammanknyts med djupgående ingrepp i den borgerliga egendomsrätten. Den demokratiska revolutionen växer direkt över i en socialistisk revolution och blir därigenom en *permanent revolution*.

9. Proletariatets maktövertagande innebär inte revolutionens avslutning, utan endast dess inledning. Det socialistiska uppbygget är endast möjligt på basis av en klasskamp i nationell och internationell skala. Denna kamp måste under de förhållanden som råder – med en överväldigande dominans för de kapitalistiska förhållandena på världsnivå – oundvikligen leda till explosioner, dvs. inom landet till inbördeskrig och utanför de nationella gränserna till revolutionära krig. Där ligger den socialistiska revolutionens permanenta karaktär i sig, oberoende av om det är ett efterblivet land som är invecklat – som endast i går fullbordade sin demokratiska revolution – eller ett gammalt kapitalistiskt land som redan haft en lång epok av demokrati och parlamentarism.

10. Fullbordandet av den socialistiska revolutionen inom nationella gränser är otänkbart. En av de grundläggande orsakerna till krisen i det borgerliga samhället är det faktum att de produktivkrafter det skapat inte längre kan sammanjämkas med nationalstatens ramar. Ur detta följer å ena sidan imperialistiska krig, å andra utopin om ett borgerligt Europas Förenta Stater. Den socialistiska revolutionen börjar på nationell nivå, utvecklas på en internationell och fullbordas i världsmåttstock. Den socialistiska revolutionen blir sålunda en permanent revolution i en nyare och vidare mening av ordet; den når sin fullbordan endast i en slutlig seger för det nya samhället på hela vår planet.

11. Ovanstående skiss över utvecklingen av världsrevolutionen eliminerar frågan om länder som är 'mogna' eller 'omogna' för socialismen i den anda av pedantisk, död klassifikation

som ges i Kominterns nuvarande program. Eftersom kapitalismen har skapat en världsmarknad, en världsomfattande arbetsfördelning och produktivkrafter i världsmåttstock, har den också förberett världsekonomin som helhet för en socialistisk omvandling.

Olika länder kommer att genomgå denna process i olika tempo. Efterblivna länder kan under vissa omständigheter nå fram till proletariats diktatur snabbare än utvecklade länder, men de kommer att nå socialismen senare än dessa.

Ett efterblivet kolonialt eller halvkolonialt land vars proletariat inte är tillräckligt förberett för att ena bönderna och ta makten kan därigenom inte föra den demokratiska revolutionen till dess slut. Och tvärtom: i ett land där proletariatet har makten i sina händer som ett resultat av den demokratiska revolutionen beror det följande ödet för diktaturen och för socialismen i sista hand inte bara och inte så mycket på de nationella produktivkrafterna som på utvecklingen för den internationella socialistiska revolutionen.

12. Teorin om socialism i ett land, som växte fram genom reaktionen mot Oktober är den enda teori som konsekvent och ända till slutet motsätter sig teorin om den permanenta revolutionen.

Epigonernas försök att under slagen från vår kritik begränsa tillämpningen av teorin om socialism i ett land enbart till Ryssland, på grund av dess specifika karakteristika (dess stora vidder, dess naturresurser etc.) förbättrar inte saken utan gör den bara än värre. Brottet med den internationalistiska ståndpunkten leder alltid och oundvikligen till nationell *messianism*, dvs. att man tillskriver speciell överlägsenhet och särskilda kvaliteter till ens eget land, vilket påstås tillåta det att spela en roll som inget annat land kan spela.

Den världsomfattande arbetsfördelningen, den sovjetiska industrins beroende av den utländska teknologin, de utvecklade europeiska produktivkrafternas beroende av det asiatiska råmaterialet etc. etc. omöjliggör uppbygget av ett självständigt socialistiskt samhälle i ett enda land i världen.

13. Stalins och Bucharins teori som går emot hela den ryska revolutionens erfarenheter, ställer inte bara den demokratiska revolutionen i mekanisk kontrast till den socialistiska, utan den innebär också ett brott mellan den nationella revolutionen och den internationella.

Denna teori tvingar på revolutionerna i efterblivna länder uppgiften att etablera en överklig regim av demokratisk diktatur, som ställs mot proletariatets diktatur. Därigenom inför denna teori illusioner och fiktioner i politiken, paralyserar kampen för proletariatets maktövertagande i Orienten och hindrar den koloniala revolutionens seger.

Själva proletariatets maktövertagande innebär, ur den ståndpunkt som intas av epigonernas teori, revolutionens fullbordning ("till 9/10" enligt Stalins formulering) och inledningen av en epok av nationella reformer. Teorin om kulakens överväxande i socialismen och teorin om världsbourgeoisins "neutralisering" är följaktligen oskiljaktiga från teorin om socialism i ett land. De står och faller tillsammans.

Genom teorin om nationell socialism degraderas Kommunistiska Internationalen till ett understödsvapen som endast kan användas i kampen mot militär intervention. Kominterns nuvarande politik, dess regim och urvalet av dess ledande personal motsvarar fullständigt Kommunistiska Internationalens utnämning till rollen av hjälptrupp som inte kan lösa självständiga uppgifter.

14. Kominterns program som skapats av Bucharin är heltigenom eklektiskt. Det gör det hopplösa försöket att försona teorin om socialism i ett land med den marxistiska internationalismen, vilken emellertid är oskiljaktig från världsrevolutionens permanenta karaktär. Den kommunistiska Vänsteroppositionens kamp för en korrekt politik och en sund

regim inom Kommunistiska Internationalen är oskiljaktigt sammanknuten med kampen för ett marxistiskt program. Frågan om programmet är i sin tur oskiljaktig från frågan om de två ömsesidigt uteslutande teorierna: teorin om permanent revolution och teorin om socialism i ett land. Frågan om den permanenta revolutionen har för länge sedan överskridit gränsen för en tillfällig åsiktsskillnad mellan Lenin och Trotskij, vilken nu lösts av historien. Kampen står mellan Marx' och Lenins grundläggande tankar å ena sidan och centristernas eklekticism å den andra.

Konstantinopel 30 november 1929

Leo Trotskij